

Billedkunsten i kommunerne

Potentialer og anbefalinger

Flemming Olsen og Hjarn von Zernichow Borberg, cphfacilitation

Udgivet af Billedkunstnernes Forbund (BKF), 2020

Layout: Helle Harder – www.monotone.dk

Tryk: Vester Kopi

Billedkunstnernes Forbund
Danish Visual Artists

www.bkf.dk

Forsidefoto:

Elmgreen & Dragset: Magic Mushrooms, Dokk1, Aarhus (2015). Dokk1, der bl.a. huser Aarhus Hovedbibliotek og Borgerservice, følger reglerne for kommunalt byggeri i Aarhus, og derfor er der brugt 1 procent af byggesummen på kunstnerisk udsmykning af huset og de omkringliggende pladser. Værket består af en model af en omvendt imaginær storby monteret under loftet ved P-anlægget i Dokk1.

Indhold

1.	Indledning	4
2.	Resumé og anbefalinger	5
3.	Den kommunale billedkunstscene – og potentialet i en billedkunstpolitik	7
4.	Kulturens betydning for borgeren	8
5.	Billedkunsten og den kommunale økonomi	9
6.	CASE: Viborg Kommune og billedkunsten	12
7.	Billedkunsten i byrum og offentlige bygninger	22
8.	Billedkunsten og kommunale billedskoler og BGK – fokus på fødekæde og vækstlag	44
9.	Tjekliste: Planlægning af dialoger med kommunen	46
10.	BILAG 1: Budgetter – udvalgte billedkunstinstitutioner	49

1. Indledning

Hvordan får borgere i hele landet endnu mere gavn og glæde af alt det, billedkunsten har at bidrage med? Hvilke politiske tiltag, organisationsformer og argumenter er brugbare i arbejdet for at skabe gode rammer for den professionelle billedkunst lokalt? Hvad får kommunerne ud af at investere i et levende og dynamisk kunstliv på højt fagligt niveau?

Det var nogle af de spørgsmål, som blev drøftet på et bestyrelsesseminar i Billedkunstnernes Forbund i februar 2019, og efterfølgende besluttede bestyrelsen at sætte fokus på, hvordan samarbejdet med kommunerne om billedkunsten vil kunne styrkes fremover.

Bestyrelsen ønskede at fokusere på hvilke potentialer, et øget fokus på billedkunsten rummer for kommunerne, og hvilke anbefalinger der kan gives, så resultatet af dette samarbejde bliver så værdifuldt som muligt.

Til at støtte og kvalificere dette samarbejde har bestyrelsen bedt konsulentvirksomheden *cpffacilitation* om at udarbejde denne kortlægning om kommunerne og billedkunsten.

Forfattere til publikationen er Flemming Olsen, der har deltaget som videnskabelig assistent i forskningsprojektet 'Billedkunstens Økonomiske Rum', udgivet af Copenhagen Business School 2018, og er tidligere Børne- og kulturdirektør i Herlev Kommune, samt Hjarn von Zernichow Borberg, cand. polit og ekstern lektor på Økonomisk Institut, Københavns Universitet.

Publikationen er udarbejdet i efteråret 2019 på baggrund af desktop research på kommunernes hjemmesider efterfuldt af kvalitative interviews med udvalgte kommunale medarbejdere og udøvende billedkunstnere.

Publikationen er endvidere blevet suppleret med kvantitative data.

På baggrund af undersøgelsen beskriver publikationen en række anbefalinger til at kvalificere dialogen mellem billedkunsten og kommunerne.

Vi håber, at denne publikation kan tjene som videns- og inspirationsmateriale for både kunstnere, kommunalpolitikere og embedsfolk, og at de vejledninger, rapporten rummer, kan være med til at styrke dialogen mellem parterne. Alt sammen for at sætte fokus på værdien af billedkunsten i kommunerne og på kunstnernes rammebetingelser for udøvelse af billedkunsten.

Billedkunstnernes Forbunds bestyrelse, 2020

2. Resumé og anbefalinger

Flere undersøgelser viser, at kommunale budgetter på kulturområdet i højere grad er investeringer end udgifter. Dansk Industri dokumenterer i en analyse, at danske museer bidrager til samfundsøkonomien med 4,9 mia. kr. årligt, hvoraf en tredjedel er indirekte effekt af museernes aktiviteter. Dansk Magisterforening finder tilsvarende, at der skabes op mod 33 procents beskæftigelse ud over den direkte beskæftigelse inden for museums- og biblioteksbranchen. Epinion har for Aalborg Kommune undersøgt, hvor stor en del af de kommunale investeringer i kulturinstitutionerne, der tilbageføres til det offentlige i form af skatter og afgifter. Undersøgelsen viser, at 90 procent af de offentlige investeringer tilbageføres. Samtidig viser en større undersøgelse, som ugebrevet Mandag Morgen har gennemført, at befolkningen generelt vurderer værdien af kulturtilbud højt bl.a. ved at bidrage til at styrke den lokale sammenhængskraft og bidrage til børn og unges dannelse og læring.

Derfor er de kommunale kulturbudgetter i langt højere grad investeringer end udgifter.

Denne publikation sætter fokus på kommunerne og billedkunsten og indkredser de potentialer, et stærkt kunstpolitisk fokus har for både lokalsamfund og billedkunstnere.

Viborg Kommunes kulturpolitik på billedkunstområdet beskrives som eksempel herpå. Samspejlet mellem de kunstfaglige skoler, udøvende kunstnere, Viborg ARTLAB og Viborg Kunsthall støtter vækstlaget i kommunen samtidig med at faciliteter til kunstnerisk produktion bidrager til at fastholde kunstnere i kommunen. Samtidig tiltrækker et kunstnerisk miljø, Viborg Kunsthall og Skovgaard Museet besøgende turister.

Afsnittet beskriver værdien af det økonomiske tilbageløb af de offentlige investeringer i billedkunsten i kommunen. Samtidig beskrives, hvordan billedkunsten bidrager til Viborg Kommunes udviklings- og bosætningsstrategi.

Herefter beskrives en række eksempler på, hvordan kommunerne investerer i billedkunst i byrum og i offentlige bygninger. KulTHYvator i Thisted Kommune sætter fokus på, hvordan kunsten kan støtte udviklingen i landsbyer, når tomme grunde omdannes til stedsspecifikke kunstværker i samarbejde med lokale beboere. I Aalborg har kommunens kunstfond igangsat et arbejde med udformning af en strategiplan for kunst i det offentlige rum, samtidig med at kunst indgår som dynamo i transformationsprocesserne på havnefronten. Aarhus Kommune har siden 1995 afsat 1 procent af udgifterne til kommunale byggeprojekter. Det betyder, at Aarhus igennem de sidste ti år har investeret 4,8 mio. kr. i gennemsnit til kunstnerisk udsmykning. I Albertslund vedtog kommunalbestyrelsen i 2016 en strategi for kunst i det offentlige rum. Strategien lægger vægt på digital kunst og lyskunst som supplerende udtryksformer. Strategien har været grundlaget for udsmykning af kommunens nye sundhedshus, hvor målsætningen er at flytte borgernes fokus fra sygdom til mental sundhed. Egedal Kommune har ligeledes en politisk besluttet kunststrategi. Denne har været grundlaget for kunstnerisk udsmykning i den nye bydel Stenløse Syd. En interaktiv digital udstilling af skulpturer på cykelstien mellem Veksø og Stenløse er udformet i samarbejde med elever på Lærkeskolen og motiverer eleverne til at tage cykelturen til og fra skole. Kulturaftalen for Kulturregion Fyn har haft fokus på kunst i det offentlige rum.

Som følge heraf afsætter de fleste fynske kommuner midler til kunstnerisk udsmykning. I Københavns Kommune har Rådet for Visuel Kunst besluttet kun at støtte projekter, hvor det tydeligt fremgår, at kunstneren honoreres for sit arbejde også i forbindelse med udstillinger.

Beskrivelserne viser, at kunstnerisk udsmykning på forskellig måde bidrager med stedsspecifikke værdier. Kunsten tilfører æstetiske værdier samtidig med at kunsten kan være med til at understøtte byudvikling, borgernes sundhed og læring.

Billedskolerne har ikke som musikskolerne sit eget lovgrundlag. Det betyder, at ikke alle kommuner har en billedskole, samtidig med at de eksisterende billedskoler er organiseret forskelligt: F.eks. som kommunale eller foreningsdrevne billed-/kulturskoler, eller skoler drevet af en kunsthøjskole. Publikationen beskriver betydningen af, at børn og unge har adgang til faglig velfunderet undervisning i billedkunst. Det er derfor vigtigt, at kommunen i sin billedkunstpolitik eller kulturpolitik tager stilling til, hvordan professionelle billedkunstnere kan medvirke i dagtilbud og grundskoler – og sikrer, at børn og unge med særlige forudsætninger og interesse kan møde billedkunsten.

Publikationen anbefaler rammesat dialog med kultur- og byrådspolitikere om kommunens politik på billedkunstområdet.

Det anbefales, at kommunernes billedkunstpolitik bl.a. beskriver:

- Børn og unges muligheder for at møde den professionelle billedkunst
- Kunstens rolle i byudvikling, både i større byer og i landsbyer
- Kunstens rolle i arbejdet for fysisk og mental sundhed
- Kunstens potentiale for borgerinddragelse og dens rolle som medskabere af nye fællesskaber i byer og i landdistrikter.

En kommunal billedkunstpolitik bør også beskrive:

- Rammebetingelser for kunstproduktion i kommunen, værksteder og udstillingsfaciliteter
- Procedure og retningslinjer for kunstnerisk udsmykning (%-ordning eller tilsvarende) og retningslinjer for kunstneres honorering i forbindelse med udstillinger
- Hvordan dialogen mellem udøvende kunstnere og kommunalpolitikere integreres i den kommunale hverdag, samt hvordan dialogen løbende styrkes og udvikles fagligt således at borgerne altid får høj kunstnerisk kvalitet for de midler, kommunen bruger på billedkunsten.

Helt afgørende er, at billedkunstpolitikken bygger på en kortlægning af det eksisterende billedkunstmiljø i kommunen, og at der etableres en kontinuerlig dialog mellem udøvende billedkunstnere og kommunalpolitikere, hvor nye, visionære måder at styrke det lokale billedkunstmiljø kan udvikles.

Publikationen afsluttes med en tjekliste til brug for planlægning af disse dialoger.

3. Den kommunale billedkunstscene – og potentialet i en billedkunstpolitik

Det er i lokalsamfundet og i hjemkommunen, at børn, unge og voksne møder kunsten i dagligdagen. Det sker, når borgeren møder kunstnerisk udsmykning på torvet, på gavlvæggen, i skolegården, i ældreboligen eller i boligområdet. Det sker, når der er kunstudstilling eller performance på biblioteket, i kulturhuset, kunsthallen eller på gallerier. Det sker, når borgeren møder kunstneren, der arbejder i sit værksted i kommunen.

Kunsten udfordrer os med nye perspektiver på livet.

Kunsten bliver til i et samspil mellem værket og betragteren og dennes fortolkning af værket og dets betydning for stedet og livet. Hvor kulturen og kulturhistorien hjælper os med at forstå, hvorfra vi kommer, så bidrager kunsten til, at vi kan begribe mulige fremtider. Billedkunsten bidrager til, at vi kan udtrykke og forstå en mulig fremtid, som vi endnu ikke kan sætte ord på.

Derfor er det afgørende, at børn og unge møder kunsten både som skaber og betragter. Det legende og skabende understøttes allerede i de tidlige barneår i dagtilbud og senere gennem børns møde med kulturen i kulturskolen og på biblioteket, og i skolens undervisning. Her er fokus på de æstetiske læreprocesser, som sammen med mere rationelle læreprocesser danner mennesker som hele mennesker.

Derfor er det vigtigt, at borgerne møder billedkunsten i nærmiljøet i kommunale bygninger, i byrummet samt har adgang til udstillingssteder.

Derfor anbefales det, at der udformes en kommunal billedkunstpolitik som en selvstændig politik, eller som en del af kommunens kulturpolitik, der:

- fastlægger mål og rammer, der sikrer at alle børn og unge møder billedkunsten i dagtilbud, i skolen, på billed- eller kulturskolen, og at de, der er særligt motiverede, har mulighed for at tage BGK – Billedkunstnerisk Grundkursus
- beslutter retningslinjer for kunstnerisk udsmykning i forbindelse med kommunale bygge- og anlægsarbejder, så alle borgere får mulighed for at møde billedkunsten i byrum og i kommunale bygninger
- beslutter hvordan kommunen understøtter en økologi af billedkunstaktiviteter i kommunen, så kunstudstillinger, kunstforeninger, gallerier og værksteder, æstetiske læringsforløb m.fl. gensidigt forstærker betydningen af billedkunsten for borgeren, både som skaber og betragter
- beslutter hvordan billedkunsten kan være med til at understøtte de kreative erhverv og turismen
- beslutter hvordan billedkunsten kan gøre det attraktivt at bo i kommunen.

4. Kulturens betydning for borgeren

Ugebrevet Mandag Morgen gennemførte for Altingets kulturpolitiske netværk en undersøgelse, hvor 2000 danskere i alderen 18 til 75 år blev spurgt om deres holdninger til kulturen. (Tænketanken Mandag Morgen, 2019).

Undersøgelsen giver en pejling af danskernes holdning til kultur:

- 74 procent af danskerne vil gerne lære noget nyt om verden, når de deltager i en kulturel oplevelse
- 63 procent af danskerne er enige i, at kulturoplevelser er med til at sætte fokus på vigtige emner i den offentlige debat
- 63 procent af danskerne er enige i, at lokale kulturoplevelser styrker tilknytningen til deres lokalsamfund
- 80 procent af danskerne mener, at kunst og kulturoplevelser i barndommen bidrager til at understøtte børns faglige læring
- 55 procent af danskerne er overvejende enige i, at det offentlige skal finansiere en stor del af kunst og kulturlivet.

Borgerne er blevet spurgt, hvilken værdi kulturen skaber for dem:

- 83 procent svarer at de gerne vil underholdes,
- 74 procent at de gerne vil lære noget nyt
- 67 procent at de gerne vil have fælles oplevelser med andre
- 63 procent at de gerne vil præsenteres for et andet syn på tingene
- 50 procent at de gerne vil komme til at tænke over deres liv gennem kulturelle oplevelser.

Et bredt flertal af danskerne mener, at kulturen i lokalsamfundene bidrager til at styrke den lokale sammenhængskraft:

- 63 procent er enige i, at lokale kulturoplevelser giver en følelse af tilknytning til deres lokalsamfund
- 56 procent mener, at lokale kulturoplevelser øger forståelsen for deres medborgere i lokalsamfundet.

Undersøgelsen viser, at danskerne tillægger kulturen stor betydning i forbindelse med børns opvækst:

- 77 procent af danskerne mener således, at kulturoplevelser i barndommen kan være med til at øge børns forståelse for det samfund de lever i
- 70 procent svarer at kultur i barndommen bidrager til at udvikle børns kritiske sans
- 84 procent af danskerne mener desuden, at kulturoplevelser i barndommen er med til at stimulere børns fantasi
- 80 procent af borgerne svarer, at kunst og kultur gavner børns faglige læring
- 72 procent mener, at kulturoplevelser bidrager til at styrke relationer mellem børn.

Specifikt i forhold til billedkunsten svarer 76 procent af borgerne, at de forbinder museer med kultur og 62 procent svarer, at de forbinder gallerier og kunsthaller med kultur. Så selvom undersøgelsen ikke specifikt spørger til holdninger i relation til billedkunst, så anser mellem to tredjedele og tre fjerdedele af deltagerne, at billedkunst på kunstmuseer, i kunsthaller og gallerier er en del af kulturen, hvorfor besvarelsenerne er gode pejlemærker i forhold til borgeres syn på billedkunsten.

På baggrund af borgernes besvarelser i undersøgelsen er følgende temaer særlig relevante at fokusere på:

- Billedkunstens bidrag til børn og unges læring
- Billedkunstens bidrag til at skabe sammenhængskraft i kommunen, i boligområder og steder i kommunen
- Billedkunstens bidrag til at skabe forståelse for medborgere i kommunen
- Billedkunstens potentiale til at udfordre og skabe grundlag for innovation af nye løsninger.

5. Billedkunsten og den kommunale økonomi

Er billedkunsten en udgift på det kommunale budget, eller er det en investering, der giver afkast også på den økonomiske bundlinje?

Der er for nylig offentliggjort resultater fra kortlægninger og undersøgelser, der på forskellig måde dokumenterer afkastet af investeringer i kultursektoren.

Dansk Industri offentliggjorde i januar 2019 en analyse, der dokumenterede, at de danske museer bidrager med 4,9 mia. kr. til samfundsøkonomien (DI Analyse, 2019).

To tredjedele af museernes bidrag til bruttotilvæksten kommer fra museernes egen "produktion", i form af udstillinger, rundvisninger m.v., mens den sidste tredjedel kommer fra de indirekte effekter af museernes køb af varer og ydelser hos andre virksomheder.

Museerne beskæftiger selv 8.500 årsværk. Dertil kommer, at museerne gennem deres indkøb hos leverandører og underleverandører beskæftiger

yderligere 2.400 årsværk. Museernes aktiviteter skaber således samlet beskæftigelse for 10.900 årsværk. Denne beskæftigelse medfører tilbageløb af indkomstskatter svarende til ca. 1 mia. kr. Dertil kommer, at museernes aktiviteter indbringer 372 mio. kr. i produktskatter.

Dansk Magisterforening (DM, 2019) offentliggjorde i februar 2019 en lignende undersøgelse, der dokumenterer, at museums- og biblioteksbranchen skaber 4.400 jobs i følgeindustrier og – virksomheder. Flest jobs skabes i branchen vidensservice (virksomhedskonsulenter, reklame- og analysebureauer, revision og bogføring) efterfulgt af rengøring, transport, kommunikation, f.eks. forlag og medieproduktion samt handel. Undersøgelsen opgør på baggrund af tal fra Danmarks Statistik antallet af beskæftigede og viser tilsvarende DI's undersøgelse, at biblioteker og museer skaber en afledt beskæftigelse på mellem 25 procent og 33 procent ud over den beskæftigelse, der skabes direkte på biblioteker og museer.

Beskæftigede på biblioteker og museer Såvel markeds- som ikke markeds-mæssig	15.225 årsværk
Beskæftigede i følgeindustri og- virksomheder	4.400 årsværk

Kilde: Dansk Magisterforening "Den danske museums- og biblioteksbranche skaber mere end 4400 job i andre brancher", februar 2019.

Aalborg Kommune offentliggjorde i juni 2018 en større analyse af kulturens betydning for Aalborg Kommune med titlen "Tilbageløbsanalyse af kulturens betydning i Aalborg" (Epinion, 2018).

Rapporten fokuserede bl.a. på "perspektiver på økonomisk værdi af kulturen", med det formål at afdække den økonomiske værdi, der skabes af kulturen i Aalborg Kommune ud fra tre synsvinkler, 1) den direkte økonomiske aktivitet, der skabes i kultursektoren, 2) afledte økonomiske effekter, som skabes når de besøgende spiser på byens restauranter, køber ind i byens butikker eller overnatter i byen og 3) bredere samfundsmæssige effekter / indirekte effekter.

Undersøgelsen konkluderer, at

- Kulturinstitutionerne i Aalborg beskæftiger selv 475 årsværk, og kulturinstitutionernes udgifter til køb fra andre brancher og de besøgendes forbrug i form af restaurationsbesøg, indkøb og overnatning m.m. understøtter yderligere 470 årsværk. Kulturinstitutionerne i Aalborg skaber således lige så stor beskæftigelse i andre erhverv, som de selv beskæftiger.

- At tilbageløbet til offentlige kasser i form af skatter, moms og afgifter svarer til minimum 90 procent af de offentlige tilskudsmidler. De samlede offentlige tilskud til kulturinstitutionerne i Aalborg er 235 mio. kr., hvoraf det beregnes at 225 mio. kr. tilbageføres til det offentlige.

Undersøgelsen opdeler afkastet af kulturinstitutionernes økonomi i tre kategorier:

1. Kulturinstitutionernes direkte udgifter (520 mio. kr./ årligt)

Kulturinstitutionerne står selv for økonomisk aktivitet i form af arbejdspladser, billetindtægter, salg, offentlige tilskud og skattebetalinger. Undersøgelsen kortlægger, at kulturinstitutionerne har udgifter på 520 mio. kr. Heraf finansieres 235 mio. kr. af offentlige tilskud. Den økonomiske aktivitet internt i kulturinstitutionerne skaber et tilbageløb fra skatter og afgifter på 100 mio. kr.

2. Publikums merforbrug i forbindelse med kulturbesøg (575 mio. kr./årligt)

Kulturinstitutionernes økonomiske aktivitet skaber yderligere økonomiske gevinster for kommunen og for erhvervsdrivende såsom restaurationsbesøg, overnatninger og handel i butikker.

Undersøgelsen kortlægger, at de besøgendes merforbrug i forbindelse med kulturbesøgene er på 575 mio. kr., hvoraf 115 mio. kr. tilbagebetales til det offentlige i form af moms.

3. Afledte dynamiske effekter af besøgene på kulturinstitutionerne (220 mio. kr./årligt)

Dertil kommer en række afledte effekter på længere sigt, f.eks.:

- Udbuddet af kulturinstitutioner tiltrækker flere turister
- Udbuddet af kulturinstitutioner har betydning for bosætning/tilflytning
- Udbuddet af kultur er med til at brande kommunen
- Kulturinstitutionerne medvirker til dannelse og livskvalitet.

Rapporten opgør ikke værdien af disse dynamiske effekter direkte, men vælger konservativt at gange summen af kulturinstitutionernes direkte udgifter og publikums merforbrug med faktor 0,2 hvilket betyder, at de dynamiske effekter af kulturen beregnes til 220 mio. kr. Dette giver en samlet værdiskabelse på 1,3 mio. kr. årligt for alle Aalborg Kommunes kulturinstitutioner.

De tre undersøgelser dokumenterer, at det offentlige tilskud til kulturinstitutioner og kulturbegivenheder i langt højere grad er investeringer end udgifter. Det er derfor vigtigt, at dette aspekt indgår i drøftelserne med kultur- og byrådspolitikere.

I den forbindelse er det vigtigt at være opmærksom på:

- at indkomstskat fra ansatte i kulturektoren tilbageføres til det offentlige
- at moms og afgifter af forbrug, services og konsulentydelse tilbageføres til det offentlige
- at kulturektoren skaber afledt beskæftigelse i andre sektorer og dermed skatte- og afgiftsindtægter til det offentlige
- at investeringer i kunst og kultur kan skabe tilflytning til kommunen og dermed flere skatteindtægter
- at investeringer i kunst og kultur kan skabe erhvervsudvikling og dermed flere selskabsskatter.

Alt sammen skatter og afgifter som både direkte, f.eks. kommuneskatter, og indirekte (statsstøtte) kommer kommunerne økonomisk til gode.

I næste afsnit beskrives Viborg Kommune som case eksempel på, hvordan billedkunsten og dens rammebetingelser i Viborg Kommune spiller sammen med kommunens udviklingsstrategi og kommunens kulturpolitiske målsætninger, og hvordan rammebetingelserne herfor understøttes af kommunale budgetinvesteringer. Endvidere søges det økonomiske tilbageløb af offentlige investeringer i billedkunsten i Viborg Kommune beregnet.

6. CASE – Viborg Kommune og billedkunsten

Viborg Kommune investerer i billedkunsten med et årligt nettobudget på 4,7 mio. kr.

Den kommunale investering understøtter såvel kommunale udviklingsstrategier og politikker samt billedkunstneres muligheder for at drive virksomhed og billedkunstens vækstmiljø. Dette er muligt, fordi de forskellige aktører og kommunen støtter hinanden gensidigt og derved spiller hinanden stærkere. Samtidig tilbageføres væsentlige dele af de offentlige tilskud. Dette samspil – denne økologi af billedkunstneriske aktører – beskrives nærmere i de følgende afsnit.

Viborg Kommunes udviklingsstrategi

Billedkunsten er strategisk medspiller i Viborg Kommunes udviklings- og bosætningsstrategi, der arbejder med tre tværgående målsætninger. 1) grøn teknologi, 2) Viborg som animationsby og 3) store oplevelser i Viborg.

Det strategiske fokus på animation udfolder sig i spændvidden mellem den funktionelle animation og den kunstneriske animation. På den ene side er der strategisk fokus på, hvordan animation kan bruges i kommunikation med borgerne om velfærdsløsninger, på den anden side er der fokus på, hvordan animation kan skabe billeder af en ønsket, men endnu ikke kendt fremtid. Her bliver kunsten og aktiviteterne i og omkring kunstmuseet, kunsthallen, ARTLAB, billedskolen, animations- og medieskolen en væsentlig drivkraft i kommunens strategi.

I de følgende afsnit beskrives disse tilbud/aktiviteter lidt nærmere.

SKOVGAARD MUSEET

Skovgaard Museet er et statsanerkendt kunst-

museum, der har til huse i det gamle rådhus fra 1728, der ligger ved siden af Viborg Domkirke.

Dermed er museet placeret i et område, som Viborg Kommune strategisk arbejder med at udvikle med henblik på formidling af Viborgs historiske betydning. Museet formidler guldalderkunst med kunstnerslægten Skovgaard som den faste samling. Museet modtog i 2017 et statsligt tilskud på 1,1 mio. kr. Sammen med det kommunale tilskud på 1,5 mio. kr. giver det et offentligt tilskud på 2,6 mio. kr. Disse bevillinger giver mulighed for supplerende fondstilskud. Museumsleder Anne-Mette Villumsen oplyser, at museet i 2018 fundraisede 100.000 kr. til kunstindkøb, 150.000 kr. til en særudstilling med fotokunstneren Janne Klerk samt 1,8 mio. kr. til en særudstilling om Niels Skovgaard, der blev vist på Vejen Kunstmuseum og Fuglsang Kunstmuseum ud over på Skovgaard Museet.

Museet havde i 2018 12.050 besøgende, hvoraf ca. 75 procent var besøgende fra andre kommuner end Viborg.

VIBORG KUNSTHAL

Viborg Kunsthall blev etableret i 1994 og har som formål at præsentere levende og skabende kunst. Kunsthallen er kommunalt drevet. Ud over udstillinger afholder kunsthallen foredrag, koncerter, workshops og tilbyder kunstnere residencies i atelier. Kunsthallen har et tæt samarbejde med billedskolen og Billedkunstnerisk Grundkursus (BGK), som organisatorisk er placeret på kulturskolen i Viborg.

Kulturchef Steen Lindgaard oplyser, at kunsthallen er en central aktør i kulturpolitikken i Viborg. Den kommunale bevilling på 1,5 mio. kr.

danner grundlag for supplerende fondsfinansiering, gennemsnitligt i samme størrelse som det kommunale tilskud.

Kunsthallen har i de sidste år – og navnlig efter kulturbyåret 2018 – været med til at åbne internationale døre. Internationale kunstnere er i stigende omfang interesseret i at komme på residencies i Viborg Kommune. Dette har også medført, at en større del af publikum kommer fra andre dele af landet, samt fra udlandet.

Kunsthallen og dens aktiviteter i byrummet er således med til at tiltrække besøgende og turister, hvilket tilfører økonomisk omsætning i byens restauranter, hoteller og til handelslivet og deraf afledte skattebetalinger.

Viborg Kunsthall havde i 2018 17.000 besøgende.

VIBORG ARTLAB

Viborg Kunstforum, en forening af professionelle billedkunstnere i Viborg, har formuleret en udviklingsplan for billedkunsten og et væsentligt element i denne er etableringen af et Art Lab med fælles produktionsfaciliteter for erhvervsdrivende billedkunstnere, vækstmiljøet og elever under uddannelse f.eks på animationsskolen eller BGK.

Viborg ARTLAB har siden 2014 haft til huse i forskellige midlertidigt ledige produktionsfaciliteter, en af de tidligere Vestas haller og i et tidligere øldepot. Disse lokaliteter er nu forladt, da de er omdannet til boliger og kollegieværelser. Kommunen besluttede på denne baggrund i 2019 at disponere et årligt beløb på 200.000 kr. til en lejekontrakt for en fireårig periode i en eksisterende produktionsvirksomhed, så ARTLAB kunne fortsætte og udvikles. En af initiativtagerne til Viborg ARTLAB er kunstneren René Schmidt, der er født i Viborg og efter uddannelse på kunstakademiet i København besluttede sig for at vende hjem til Viborg.

René Schmidt fortæller, at han da han vendte hjem til Viborg havde behov for kontakt med andre kunstnere, og derfor benyttede sig af muligheden for også at skabe kunst på et værksted i tilknytning til Viborg Kunsthall. Det var tydeligt, at arbejdsfællesskabet gav faglig inspiration og var med til at fastholde ham som udøvende kunstner i Viborg. Derfor har han og andre billedkunstnere arbejdet aktivt for etablering af et Art Lab i Viborg, hvilket blev muligt i 2014.

Projektet har:

- Givet plads til projekter, som ellers ville have været vanskelige at etablere
- Skabt netværk, hvor billedkunstnere har arbejdet sammen med andre kunstnere og sammen med elever fra animationsskolen, medieskolen og BGK samt med håndværkere, hvilket har bevirket en markant udvikling i antallet af netværk og samarbejder
- Været base for 10 til 15 udøvende kunstnere
- Skabt mulighed for at ansættelse af unge nyuddannede eller unge talenter under uddannelse som kunstassistenter ved større projekter.

Det er disse positive resultater, der nu bygges videre på i første omgang i en fireårig periode i lejede lokaler, men med en intention om et permanent Art Lab i en bæredygtig 0-energi bygning, der bygges til ARTLAB, hvor Viborg kommune finansierer grunden, mens bygningen søges fondsfinansieret, fortæller René Schmidt.

ARTLAB skal være med til at støtte vækstlaget ved at tiltrække unge talenter, samtidig med at lokale talenter bliver i byen. Der skal være plads til virksomhedsspirer i form af et "kontorfællesskab" mellem billedkunstnere, designere, spiludviklere, grafikere og fortællere.

Samtidig er det for René Schmidt vigtigt, at byen får noget tilbage. Og dette forhold kan både kunstnere og byråd efter hans mening være mere opmærksomme på.

“ARTLAB skal være et hus vendt på vrangen. Produktionen skal være synlig fra gaden. En kulturfabrik, hvor man kan se, hvad der produceres. For en by med kultur – er en by med liv.”

René Schmidt, billedkunstner

“Viborg Kommune ønsker at være en større by, og en større by er bl.a. kendetegnet ved et kulturelt liv. Her kan vi gøre billedkunsten mere synlig i byen. En større kunstnerisk udsmykning, der skabes i Viborg og bagefter skal installeres et helt andet sted i Danmark, kunne først udstilles i Viborg. Hvorfor ikke vise kunsten i Viborgs byrum først? Og kunne man ikke forestille sig, at pensionerede håndværkere sammen med en billedkunstner lavede en kunstnerisk udsmykning/installation i en af kommunens børnehaver?” forsætter René Schmidt.

ARTLAB placerer sig i mellemrummet mellem de kunstneriske og kreative uddannelser, og udstillingsfaciliteter på kunstmuseer og i kunsthaller. I ARTLAB fokuseres på den billedkunstneriske produktion, samt på mulige fællesskaber mellem institutioner og aktører. ARTLAB har i den forbindelse et tæt samarbejde med Viborg Kunsthall, som gør begge stærkere.

KUNSTNERISKE SKOLER / UDDANNELSER

Billedskolen

Billedkunst og design er en del af Viborg Kulturskole, der tilbyder undervisning indenfor musik, billedkunst og design, scenekunst, skrivekunst samt animation og game design. På skolen tilbydes ligeledes BGK / forberedende billedkunstnerisk uddannelse.

Viborg Kommune yder et årligt tilskud til billedskolen på 1,1 mio. kr. inkl. tilskud til BGK. Dertil kommer deltagerbetaling. Billedskolen havde i 2018 lønudgifter på 1,2 mio. kr., samt udgifter

på 38.000 kr. til materialer ud over deltagernes egenbetaling.

Billedskolens undervisere er uddannet fra henholdsvis kunstakademiet, designskolen eller uddannet som beklædningsdesigner, kunsthåndværker, pædagog eller antropolog. Undviserne er typisk deltidsansatte.

Animationsskolen

VIA University driver Danmarks Center for Animation, Visualisering og Digital fortælling, der er placeret i Viborg. Der udbydes bacheloruddannelser i animation, visualisering og digital fortælling. Desuden udbydes en treårig hf-uddannelse (Visuel HF) samt en række kurser.

Medieskolen i Viborg

Skolen udbyder erhvervsuddannelser inden for film-/tv-produktion, fotografering og web produktion. Skolen har status som Medie College Denmark.

Kommunal støtte til festivaler og projekter

Viborg Kommunes Kulturudvalg har i 2019 bevilget 190.000 kr. til støtte til animationsfestivalen Less College Festival, samt til en international fotoudstilling, et Papsymposie og til udstillingen "Alverdens kunst i Hjarbæk".

Viborg Kommunes nettobudget til billedkunsten og det økonomiske tilbageløb til kommunen

I dette afsnit beskrives det økonomiske kredsløb mellem Viborg Kommunes investeringer i billedkunsten og det økonomiske tilbageløb til kommunen og det offentlige i form af skatter, afgifter og afledt økonomisk aktivitet i kommunen som følge af besøg på museer eller i kunsthall, deltagelse i festivals m.m.

Viborg Kommune investerer i billedkunsten med et årligt nettobudget på 4,7 mio. kr.

Nettobudgettet fordeler sig på følgende poster:

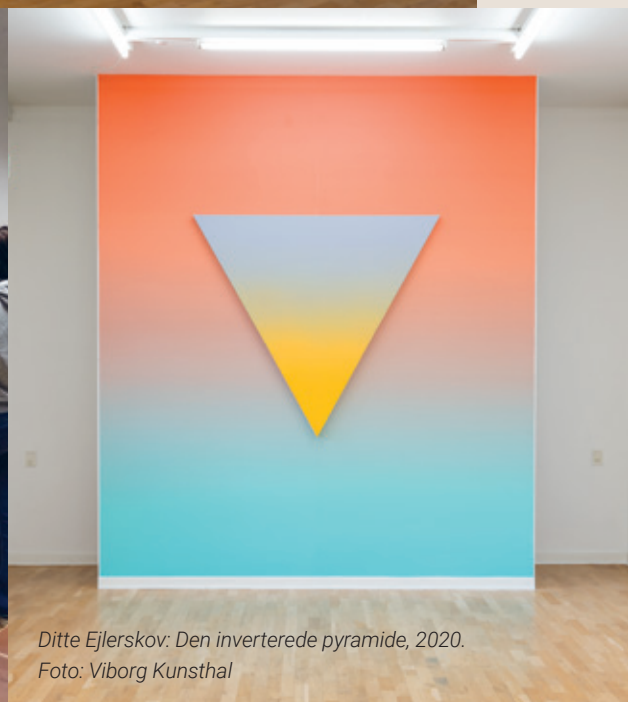
Museer og udstillingssteder	Skovgaard Museet	1.500.000 kr.
	Viborg Kunsthall	1.500.000 kr.
Åbne værksteder	ARTLAB	200.000 kr.
Billedskole/BGK	Billedskole	700.000 kr.
	Art GK	400.000 kr.
Viborg kunstkomite Støtte til Indkøb af kunst		220.000 kr.
Tilskud til udstillinger/projekter	Less College Festival (animationsfestival)	100.000 kr.
	International fotoudstilling	30.000 kr.
	NordArt Papsymposium	50.000 kr.
	Alverdens kunst i Hjarbæk	10.000 kr.
I alt		4.710.000 kr.

Kilde: Kulturchef Steen Lindgaard, Viborg Kommune

Andreas Schulenburg:
Together but not alone, 2019.
Foto: Viborg Kunsthall

Kunstundervisning, Viborg Billedskole.

Ditte Ejlerskov: Den inverterede pyramide, 2020.
Foto: Viborg Kunsthall

Cecilia Westerberg: Alkymistens Laboratorium,
Skovgaard Museet 2019. Foto: Emil Strøbech

Cecilia Westerberg: Alkymistens Laboratorium,
Skovgaard Museet 2019.

Foto: Ole Misfeldt

I Viborg Kommune er den professionelle billedkunst en væsentlig medspiller i kommunens udviklingsstrategi. Kunsten gør det attraktivt både at bo i og besøge kommunen, der byder på store kunstoplevelser i Viborg Kunsthall og på Skovgaard Museet, huser kunstneriske arbejdsprocesser i Viborg ARTLAB og tilbyder børn og unge billedkunstudervisning på Viborg Billedskole/BGK.

Cecilia Westerberg:
Alkymistens Laboratorium,
Skovgaard Museet 2019.

Foto: Ole Misfeldt

Mette Winckelmann: LAILA UTI. Viborg Kunsthall 2020.
Foto: David Stjernholm

De kommunale tilskud/investeringer omsættes til løn til medarbejdere, billedkunstnere, indkøb af varer og tjenesteydelser samt drift af bygninger. En stor del af den offentlige investering kommer således tilbage til det offentlige i form af skatter, afgifter og momsindbetalinger.

På baggrund af oplysninger fra Kunsthal Viborg, Skovgaard Museet og Billedskolen har vi forsøgt at lave en tilbageløbsanalyse, der viser, hvor stor en del af de offentlige bevillinger, der vender tilbage til det offentlige.

De store billedkunstinstitutioner – Skovgaard Museet, Viborg Kunsthal og Billedskolen i Viborg – har afholdt lønudgifter på samlet 5,2 mio. kr., haft udgifter til indkøb af varer og tjenesteydelser samt honorar til kunstnere i forbindelse med udstillinger på 2,8 mio. kr.

En nærmere specifikation heraf fremgår af bilag 1.

Vi opdeler det økonomiske tilbageløb af disse aktiviteter i et direkte tilbageløb i form af skatter og afgifter, samt i et indirekte tilbageløb fra aktiviteter, der opstår som følge af kulturinstitutionernes aktiviteter. Endelig beskrives værdier af kulturinstitutionernes virke, der ikke er økonomisk målbare, de immaterielle værdier.

Direkte økonomisk tilbageløb:

- Skatter fra ansatte er beregnet til 30 procent af 5,2 mio. kr. svarende til 1.560.000 kr. Vi antager, at halvdelen af skatteprovenuet tilgår kommunen, 780.000 kr., mens resten tilgår staten¹
- Moms er beregnet med 25 procent af et køb på 2,8 mio. kr. svarende til 700.000 kr. Beløbet tilgår staten²
- Indkomstskat eller virksomhedsskat i forbindelse med køb af ydelser der indeholder udgifter til f.eks kunstneres honorering for arbejdet med udstillinger, drift af bygninger samt marketing. Det er anslået, at halvdelen af udgiften i forbindelse med kunstudstillinger, drift af bygninger og markedsføring har været betaling af lønudgifter svarende til 1,05 mio. kr. Dette giver supplerende virksomhedsskatter for 230.000 kr., der tilfalder kommunen for de virksomheders vedkommende der er lokaliseret i Viborg³
- Det direkte tilbageløb til det offentlige udgør således 2,5 mio. kr. Heraf tilgår 1,5 mio. kr. staten, mens den resterende 1. mio. kr. tilgår kommunerne. Det er ikke muligt at opgøre hvilken del, der tilgår Viborg Kommune, men det er vores antagelse, at en væsentlig del af de ansatte og de virksomheder, der har leveret ydelser, er lokaliseret i Viborg Kommune, og samtidig må det antages, at der totalt set er tale om et nulsumspil, idet vi vurderer, at der er en lige stor økonomisk transaktion ind og ud af kommunen i forhold til de omkringliggende kommuner.⁴

¹ Beregnet forholdsæssigt på baggrund af oplysninger fra Viborg Kunsthal, Skovgaard Museet.

² Beregnet forholdsæssigt på baggrund af oplysninger fra Viborg Kunsthal, Skovgaard Museet.

³ Beregnet forholdsæssigt på baggrund af oplysninger fra Viborg Kunsthal, Skovgaard Museet.

⁴ Tilbageløbsanalyse af kulturens betydning i Aalborg, Epinion 2018.

Indirekte økonomisk tilbageløb:

- Kunst og kultur skaber øget omsætning fra besøgende uden for Viborg Kommune, og deraf afledt skattebetaling samt momsindbetalinger
- Viborg Kunsthall oplyser, at der har været 17.000 besøgende, og at ca. en tredjedel er besøgende fra andre kommuner. Skovgaard Museet har haft 12.000 besøgende, og oplyser at ca. 75 procent af de besøgende er udenbys besøgende. Dette giver samlet 14.650 udenbys besøgende til kunstmuseet eller til kunsthallen. I henhold til Epinions tilbageløbsanalyse forbruger en udenbys besøgende i gennemsnit 315 kr. ud over besøget i kulturinstitutionen. Vi vælger at bruge dette tal til at beregne turisternes merforbrug i Viborg.
- Dette giver en omsætning på 4,6 mio. kr. Denne meromsætning skaber yderligere tilbageløb af skatteindbetalinger. Vi vælger at antage, at i gennemsnit 25 procent af omsætningen føres tilbage til det offentlige i form af personskatter, moms og selskabsskat udgør tilbageløbet 1,2 mio. kr. Vi vælger at antage at 600.000 kr. tilgår staten, mens de resterende 600.000 kr. tilgår kommuneskatten.
- Beløbet er vurderet lavt, idet vi ikke har haft mulighed for at få tal på internationale kunst- og kulturturister, der har overnattet i Viborg og heller ikke har data på, hvor mange af de danske kunst- og kulturturister der har overnattet. Fra Viborg Kunsthall og Skovgaard Museet ved vi imidlertid, at det er en mindre del turister der er internationale besøgende, og for danske overnattende gæster kan der ud over interesse for billedkunsten være andre interesseområder, der gør at Viborg vælges som overnattingsdestination.

Men hvis vi vælger at antage at fem procent af de besøgende på Skovgaard Museet eller Viborg Kunsthall er overnattende gæster og vi antager at disse gæster bruger 1.000 kr. ud over de 315 kr. i forbindelse med deres besøg/overnatning i Viborg, så giver det en meromsætning på ca. 750.000 kr., hvoraf ca. 200.000 kr. tilbageføres til det offentlige, 100.000 kr. til staten og 100.000 kr. til kommunen.

Tilbageløb fra øvrige kommunale investeringer i billedkunsten:

Viborg Kommunes tilskud til ARTLAB på 200.000 kr., Kunstkomiteen på 220.000 kr. og til øvrige udstillinger på 190.000 kr. genererer ligeledes et økonomisk tilbageløb. Det er ikke muligt præcist at opgøre dette, men vi vælger at antage at tilbageløbet minimum er 25 procent i form af moms, selskabsskat samt evt. personbeskatning af lønudgifter, svarende til 150.000 kr. Dertil kommer et antal overnatninger i forbindelse med den internationalt anerkendte animationsfestival. Vi vælger at sætte tilbageløbet fra disse besøg/overnatninger til 50.000 kr. Samlet vurderer vi et tilbageløb på 200.000 kr. fra det kommunale tilskud til øvrige billedkunstaktiviteter, ligeledes fordelt med 100.000 kr. til staten og 100.000 kr. i kommuneskat.

Samlet er der et tilbageløb på minimum 4,1 mio. kr. til det offentlige i forhold til en investering på 4,7 mio. kr. fra Viborg Kommune og et tilskud fra staten på 1,7 mio. kr. i alt 6,4 mio. kr., svarende til 64 procent af de offentlige økonomiske tilskud. En del af tilbageløbet til det offentlige kommer kommunen til gode i form af direkte indtægter fra skatter eller indirekte i form af statstilskud.

Dertil kommer en række værdier, der ikke direkte kan måles i kr. i form af immaterielle værdier til lokalsamfundet:

- Øget beskæftigelse inden for kreative erhverv og entreprenørskab
- Bidrag til grundskolers og ungdomsuddannelsers arbejde med elevernes dannelse og til konkrete innovative kompetencer, såsom forståelse af billedsprog og animation
- Bidrag til stedsidentitet og sammenhængskraft i lokalsamfund
- Øget indtjeningsmuligheder for billedkunstnere i kraft af faciliteter i Viborg ARTLAB.

Epinion opgør i deres analyse fra Aalborg værdien af disse med en dynamisk faktor, der er sat til en faktor mellem 1,2 og 1,4. Vi vælger at bruge disse faktorer, hvilket giver et samlet tilbageløb på mellem 4,9 mio. kr. (77 procent) og 5,7 mio. kr. (89 procent) af den samlede offentlige investering på 6,4 mio. kr.

Hvad fortæller casen om Viborg Kommune og billedkunsten?

Viborg Kommune ønsker at være en kommune, der prioriterer kunst og kultur, herunder billedkunsten.

Samspelet mellem de kunstfaglige skoler – Billedskolen og BGK – og beslægtede kreative uddannelser på animationsskolen og medieskolen samt med erhvervsdrivende og udøvende billedkunstnere med ARTLAB som platform giver mulighed for at støtte vækstlaget og de studerendes mulighed for supplerende beskæftigelse som assistenter for udøvende billedkunstnere. Dette er med til at fastholde unge talenter i kommunen. Samtidig giver værkstedsfaciliteterne mulighed for fagligt fællesskab mellem billedkunstnere, og muligheder for at producere større værker end i eget værksted. ARTLABs tætte samarbejde med Viborg Kunsthall giver ligeledes muligheder for at hæve den kunstneriske barre, samtidig med at Viborg Kunsthall og Skovgaard Museet tiltrækker besøgende fra det øvrige Danmark og i en vis udstrækning også internationale gæster. Denne samlede bevægelse

skaber større opmærksomhed om billedkunsten og dens kvaliteter.

Kulturchef Steen Lindegaard fortæller, at han oplever en større lyst og appetit på samtidskunsten blandt borgere i Viborg Kommune, og at dette bevirker at man stadig tør mere – udfordre mere.

Samtidig viser den økonomiske tilbageløbsanalyse, at størstedelen af de kommunale og offentlige investeringer i billedkunsten i Viborg Kommune kommer tilbage til det offentlige. Ud af en offentlig investering på 6,4 mio. kr. kommer mellem 4,9 mio. kr. og 5,7 mio. kr. tilbage til det offentlige. Dertil kommer at billedkunsten bidrager til en række af Viborg Kommunes politiske målsætninger, som "Oplevelser og Fællesskaber", "Bæredygtighed", "Vækst og Socialt Ansvar", "Sundhed", "Læring og Uddannelse" og "Sammenhæng for Borgerne".

Casen viser, at det er vigtigt at se de forskellige aktiviteter og institutioner, der udøver eller viser billedkunst sammen med billedkunstnere som en økologi, der spiller hinanden stærkere, samtidig med at budgetposter vedr. billedkunsten italesættes som offentlige investeringer i stedet for offentlige udgifter.

Når uddannelse, produktion og udstillingsmuligheder spiller sammen og rækker ud til erhvervsdrivende billedkunstnere og andre erhvervsdrivende inden for kreative produktionsgrene bliver 2+2 mere end 4.

Derfor er det afgørende at skabe en dialog mellem politikere og de forskellige aktører inden for området og få lavet en analyse, der beskriver fakta og muligheder for fremtidig udvikling, der respekterer billedkunsten som kunstart, samtidig med at der rækkes ud med bidrag til kommunale målsætninger og erhvervslivet i lokalsamfundet.

7. Billedkunsten i byrum og offentlige bygninger

Gaden, torvet og parken, biblioteket, skolen og andre kommunale institutioner er alle en del af det offentlige rum. Kunst og kultur i disse byrum bidrager til æstetik og sammenhængskraft i lokalsamfundet.

Billedkunsten bidrager til tanker, refleksioner og nye indfaldsvinkler og perspektiver på tilværelsen og dermed livet i lokalsamfundet. Kunsten bidrager med en eksistentiel og humanistisk dimension i vores fælles livsmiljøer. Den kan vække følelser og stille spørgsmål som inspirerer til samtaler. Den kan forene fantasi med kundskab, og derved skabe tanker om, at sådan kunne det også være, en vigtig forudsætning i et innovativt samfund. Samtidig er billedkunsten en del af vores kulturarv, som markør for hvilke udtryk og idealer, der har været bærende i forskellige tidsperioder.

Kunstnerisk udsmykning i statens byggerier var en væsentlig opgave for Statens Kunstfond, da fonden blev etableret i 1956, for Kunstfonden havde som en af sine væsentlige opgaver at yde økonomisk støtte til kunstnerisk udsmykning i statens nybyggerier. Som følge af et stigende antal ansøgninger til Statens Kunstfond om støtte til udsmykning i statsligt byggeri, besluttede Folketinget i 1983, at udgiften til kunstnerisk udsmykning skulle være en del af bevillingen til byggeriet. Af cirkulære om kunstnerisk udsmykning fremgik, at der skulle afsættes 1 procent af anlægsudgifterne til kunstnerisk udsmykning. Cirkulæret blev i 2004 revideret, så der nu skal afsættes 1,5 procent af håndværkerudgifterne eksklusive moms til kunstnerisk udsmykning i

statsligt byggeri, og i byggerier i statslige aktieselskaber, hvor staten ejer mindst 50 procent af aktierne. I 2016 udgjorde beløbet til kunstnerisk udsmykning 12 mio. kr.⁵

Der er ikke de samme regler for kommunale anlægsarbejder.

Forskningsprojektet "Billedkunstens Økonomiske Rum" (udgivet af Copenhagen Business School 2018) har undersøgt omfanget af kommunernes investeringer i kunstnerisk udsmykning. Beløbet udgjorde i 2014 ca. 15 mio. kr. Kommunerne blev endvidere i en spørgeskemaundersøgelse spurgt, om de havde en fast praksis vedr. kunstnerisk udsmykning. Her svarer 30 procent, at der er en fast praksis, mens 70 procent svarer nej til en fast praksis. De kommuner, der havde en fast praksis, blev spurgt om, hvordan de fastlægger hvilket beløb, der afsættes til kunstnerisk udsmykning. Ca. 40 procent af kommunerne med en fast praksis, vælger at afsætte en procentdel af anlægssummen eller håndværkerudgifterne, mens knap 30 procent vælger at afsætte et beløb på det årlige budget uafhængigt af anlægssummen.

Undersøgelsen viser således, at det er relativt få kommuner, der har en fast praksis for, hvordan de beslutter kunstnerisk udsmykning.

Derfor er det centralt at skabe dialog med kommunernes byrådsmedlemmer om betydningen af, at der afsættes midler til billedkunstnerisk udsmykning i forbindelse med kommunale bygge- og anlægsprojekter.

⁵ Bille og Olsen: Billedkunstens Økonomiske Rum, Copenhagen Business School 2018.

Det er imidlertid ikke kun afgørende at der skabes dialog om den økonomiske ramme. De rette arbejdsprocesser i forbindelse med planlægning og udførelse af kunstnerisk udsmykning er også vigtige. Det er vigtigt at kunstneren inddrages fra begyndelsen i planlægningsprocessen, så den kunstneriske udsmykning bliver en integreret del af helheden, fremfor et tillæg til byggeriet. Arbejdet med en integreret planlægning kræver åbenhed og lydhørhed blandt alle de deltagende parter.

Kunsten kan også bidrage til bydelsudvikling. Dette sker i stadig større omfang, hvor ikke mindst installationskunst kan være med til at skabe billeder af, hvordan det fremtidige sted kan se ud.

I Thisted Kommune bidrager projektet KulTHYvator til udviklingen af kommunens landsbyer, når tomme grunde omdannes til nytænkende kunstprojekter, hvor kunst, byrum, landskab og historie bindes sammen til nye steder – ”rekreative platforme” – til glæde og brug for landsbyboerne.

I Aalborg Kommune har planstrategien fået titlen ”kunsten at skabe by”, hvor byudviklingen beskrives som en vanskelig disciplin baseret på borgerinddragelse og partnerskaber. Aalborg Kommunes Kunstfond indkøber kunstnerisk udsmykning og værker til byen og arbejder nu med en strategiplan for fondens virke.

I Egedal Kommune udvikles en ny bydel i Stenløse Syd. Her er kunstnerisk udsmykning tænkt ind fra starten. Kommunen har vedtaget en kunststrategi. Et andet kunstprojekt i kommunen er en interaktiv udstilling af skulpturer i grupper på cykelstien mellem Veksø og Stenløse.

I Aarhus Kommune har det siden 1995 været praksis at afsætte 1 procent af den budgetlagte bruttoudgift inkl. moms til kunstnerisk udsmykning med det formål at fremme mere kulturelt, oplevelsesfyldt byggeri og i forlængelse heraf sikre arbejde til flere billedkunstnere.

På Fyn blev intentionen om at afsætte midler til kunstnerisk udsmykning skrevet ind som en del af kulturaftalen for Kulturregion Fyn i 2007 til 2010. Dette har bevirket, at forholdsvis flere fynske kommuner nu har politiske retningslinjer for afsættelse af budget til kunstnerisk udsmykning.

I Albertslund Kommune vedtog kommunalbestyrelsen i 2016 en strategi for kunst i det offentlige rum. Strategien sætter bl.a. fokus på digital kunst i byrum. Kommunens sundhedshus er blevet kunstnerisk udsmykket ud fra viden om at kunst styrker den mentale og fysiske sundhed.

I København har Borgerrepræsentationen nedsat Rådet for Visuel Kunst, der har besluttet kun at yde støtte til projekter, hvor det af budgetterne fremgår, at kunstneren honoreres for sit arbejde.

Disse eksempler beskrives i de følgende afsnit.

THISTED KOMMUNE

KulTHYvator – kunstprojekt der støtter udviklingen af landsbyer i Thisted

Igennem en årrække har Thisted Kommune arbejdet med udvikling i kommunens landsbyer igennem områdefornyelse, som et af virkemidlerne til igangsætning af en positiv udvikling i kommunen.

I 2018 og 2019 er inspiration fra billedkunsten indgået i udviklingen af seks landsbyer i projektet KulTHYvator, der er støttet af Thisted Kommune

med 200.000 kr. og Statens Kunstfond med 400.000 kr.

Ideen med KulTHYvator er at fjerne faldefærdige og ubeboede huse, og herefter at kultivere og opbygge nytænkende kunstprojekter i samarbejde med lokale beboere, det lokale erhvervsliv og områdets håndværkere.

De medvirkende billedkunstnere har på denne måde lagt fundamentet til vækst, ny identitet og fællesskaber i byerne, og det er sket i et omfattende og vellykket samarbejde med borgerne, der sikrer, at kunsten er forankret hos de mennesker, der skal leve med den i hverdagen.

Initiativtageren til projektet er billedkunstner Thomas Wolsing, der i 2018 indledte et samarbejde med Thisted Kommune og sammen med kollegerne Morten Modin og Sophus Ejler Jepsen skabte kunst til klyngebyerne Hundborg, Sjørring og Snedsted.

I Snedsted skabte Thomas Wolsing i samarbejde med byens borgere et projekt i overensstemmelse med byens motto, "Snedsted – en by i blomstring". Værket er et stort bassin på størrelse med et svømmebassin, som symboliserer byens aktiviteter i den lokale hal. I bassinet er der plantet 800 lavendler og opsat trædesøjler i forskellige højder, så børnene kan springe fra søjle til søjle over lavendlerne. Oven på bassinet er der placeret to togskiner, som symboliserer byens historie som stationsby. Rundt om bassinet er der plantet japanske kirsebærtræer.

I 2019 er KulTHYvator flyttet til den sydligere del af Thy, hvor tomme byggegrunde i byerne Hørdum, Bedsted og Vestervig har fået ny samtidskunst af kunstnerne Ronja Svaneborg, Camilla Berner og Camilla Nørgård.

På Nyhåbsvej 10 i Hørdum stod indtil for nylig et tomt, faldefærdigt hus, som engang havde været landsbyens slagterbutik. Nu er huset revet ned, og grunden er omdannet til et kunstnerisk byrum, hvor der midt på grunden er opført en stor kugle af mursten fra den nedrevne butik.

Kunstneren Camilla Berner kalder det en "forvandlingskugle". Det nye byrum skal gerne skabe en ny bevidsthed. "Forvandlingskuglen skal helst ikke kun være en forvandling af røde mursten konkret, men også af et mentalt landskab for, hvordan man er i de her byer", udtaler Camilla Berner til DR d. 9.9.2019.

Borgerne har været inddraget i processen. Skoleelever fra Koldby Skole har interviewet borgere i byen for at høre, hvad de husker om huset, og interviewene er blevet forseglet i flasker, som er gravet ned rundt om kuglen. Dermed forbinder værket historien med fremtiden. "Vi har lavet en fremtidskapsel, og nu er det op til Hørdum, hvordan stedet skal leve videre", udtaler Camilla Berner.

KulTHYvator er et eksempel på hvordan billedkunst kan være katalysator for transformationsprocesser i det åbne land og i byer, fordi kunsten vækker følelser og danner billeder af, at dette kan stedet også blive til.

AALBORG KOMMUNE

Kunsten i det offentlige rum i Aalborg Kommune og kommunens kunstfonds støtte til billedkunst

"Kunsten at skabe by". Sådan indledes Aalborg Kommunes planstrategi 2019. Aalborgs stadsarkitekt forklarer hvorfor: "I stedet for at betragte byplanlægning som en teknisk styringsdisciplin, er der snarere tale om en kunstart. "The Art of City Building" – et lederskab, der må udføres i et

Kunstneren Camilla Berners Forvandlingskugle er et af de borgerinddragende kunstværker i byfornyelsesprojektet KULTHYvator.

samspil mellem det politiske lederskab, borgerne og en folkelig og demokratisk samskabelsesproces”.

Citatet viser, at kunsten spiller en central rolle i Aalborgs transformation fra industriby til moderne storby. Aalborg er Danmarks tredje største kommune med 215.000 indbyggere pr. 1. januar 2019.

I planstrategien beskrives kulturens rolle i denne transformationsproces således: ”når vi etablerer nye eller omdanner eksisterende byrum, er et af hovedformålene at understøtte den mangfoldige bys rammer for et aktivt foreningsliv, fritidsliv, kultur og oplevelser”.⁶

⁶ Aalborg Kommunes planstrategi, 2019.

Som eksempel på et af disse byomdannelsesområder, hvor kunst og kultur spiller en afgørende rolle som drivkraft, kan nævnes havnefronten. Her er Utzons Kultur- og Videnscenter med fokus på arkitektur, design og kunst lokaliseret sammen med Nordkraft, kultur- og aktivitetshus med teater, koncerter og kunstudstillinger, Musikkens Hus, og Kunsthall Nord. Ikke så langt herfra genopstår de danske spritfabrikker i form af kunst- og kulturhuset ”Artspritten” med kunstværket Cloud City, der opføres af den argentinske kunstner Thomas Saraceno.

Store kunst- og kulturinstitutioner og kunstnerisk udsmykning ved havnefronten er således en væsentlig markør i byudviklingen. Men kunstnerisk udsmykning er ikke kun forbeholdt havnefronten.

Kombinationen af opsøgende kunstnere, en lydhør kommune og engagerede borgere er en stærk cocktail, der kan skabe nye fællesskaber og positiv udvikling i et lokalområde. Det ved man i Thisted Kommune, der i 2019 modtog Statens Kunstfonds pris 'Årets kommunale ildsjæl' for det kunstneriske byfornyelsesprojekt KulTHYvator. KulTHYvator har forvandlet tomme byggegrunde i kommunens landsbyer til kunstværker – i samarbejde med lokale beboere, erhvervsliv og håndværkere. Medvirkende kunstnere er initiativtageren Thomas Wolsing samt Morten Modin, Sophus Ejler Jepsen, Ronja Svaneborg, Camilla Berner og Camilla Nørgård. Fotos: KulTHYvator.

Aalborg Kommunes Kunstfond – støtter kunstnerisk udsmykning og indkøb af kunst

Aalborg Kommunes Kunstfond er en væsentlig aktør i kommunens arbejde med kunstnerisk udsmykning og indkøb af kunst til byen. Kunstfonden blev oprettet tilbage i 1970 og ledes af en bestyrelse på otte, hvoraf fem er politisk udpegede og de øvrige tre er udpeget ud fra deres faglige forudsætninger, heraf et medlem fra Billedkunstneres Forbund. Fonden har et årligt budget på 375.000 kr. som er afsat på Aalborg Kommunes budget til indkøb af kunst og kunstnerisk udsmykning i byrum. Beløbet suppleres af fondsbevillinger og øvrige tilskud. Dertil kommer en bevilling til vedligeholdelse af indkøbt kunst. Fonden er rådgivende organ vedr. kunstnerisk kvalitet og nytænkning, og fonden har til opgave at understøtte kommunens overordnede strategier med et særligt fokus på Aalborgs kulturpolitik, planstrategi og Kulturregion Nordjylland. Det er fondens opgave både at understøtte billedkunsten, samtidig med at denne udfordres, hvilket praktiseres både gennem fondens egne initiativer og gennem partnerskaber med erhvervsvirksomheder, boligselskaber, fonde m.v. Fonden har gennem de sidste år arbejdet med fire indsatsområder:

- Indkøb af kunst til offentlige institutioner, hvor fonden har prioriteret at købe kunst til institutioner, hvor der kommer mange borgere
- Støtte til talentudvikling ved at støtte kunstneriske talenter gennem køb, rådgivning og sparring
- Støtte til projekter i det offentlige byrum hvor kunsten medvirker i byudvikling og byomdannelse. Fonden har bl.a. støttet ny kunst til havnefronten, Aalborg Kongres- og Kulturcenter, Gigantium, samt i områder med industrikulturarv m.m.
- Indkøb af kunst i partnerskaber med virksomheder, boligselskaber m.v.

Aalborg Kommunes Kunstfond udarbejder ny strategi for fondens virke

Fonden ønsker at styrke sit fremtidige arbejde og udvikler på denne baggrund i efteråret 2019 sammen med konsulentvirksomheden IN SITU og med støtte fra Statens Kunstfond en strategi, som skal sikre kvalitet, dynamik og kontinuitet i fondens arbejde fremover. Det er målsætningen, at strategien formulerer en fælles, ambitiøs vision samt skaber engagement og ejerskab på tværs af kommunens mange aktører på området for at skabe et solidt fundament for fondens fremtidige arbejde.⁷

Det fremgår af arbejdet med strategien, at Aalborg Kommunes Kunstfond ønsker at være initiativtager og samarbejdspartner i forhold til realiseringen af kunstprojekter i det offentlige rum i relation til både nybyggeri og byudviklingsprojekter i hele kommunen.

Derfor vil fonden understøtte igangsættelse af kunstprojekter i forbindelse med relevant nybyggeri og byudvikling samt højne niveauet for de kunstprojekter, som initieres. Til de vigtigste bygninger og centrale offentlige steder skal der udvikles projekter med kunst på internationalt niveau, så fonde og andre aktører kan tiltrækkes. Samtidig skal der skabes muligheder for kunstnere fra vækstlaget i relevante sammenhænge. Fonden ser således et samspil mellem vækstlag og den unikke kunst.

Fonden ønsker med strategien i højere grad at være igangsættende og bidrage til, at der indkøbes relevante kunstværker samt skabes grobund for kunstprojekter af høj kvalitet.

⁷ Aalborg Kommunes Kunstfond – strategi, IN SITU.

Aalborg Kommunes Kunstfond har som led i sit strategiarbejde startet et pilotprojekt med kunstnerisk udsmykning af 11 kommende busholdepladser til Plusbussen, der planlægges indviet i 2023.

Fonden vil understøtte, at kunsten i det offentlige rum udvikles i partnerskaber, hvor bl.a. offentlige og private bygherrer, kunst og kulturinstitutioner, uddannelsesinstitutioner, Statens Kunstfond og private fonde indgår.

Fonden har som led i sit strategiarbejde startet et pilotprojekt med kunstnerisk udsmykning af 11 kommende busholdepladser til Plusbussen, der planlægges indviet i 2023. Plusbussen er en ny busrute, der i sin udformning minder om en letbane, og skal forbinde en strækning på i alt 11 km med 11 busholdepladser, der udformes som stationsforpladser. Herved opstår 11 nye byrum, og der er fra kommunens side et ønske om, at der skabes nye identitetsmarkører og mødesteder gennem kunstneriske nedslag i de nye byrum langs busruten. Kunstfonden har igangsat arbejdet med skitseforslag, mens realiseringen af værkerne kræver fondsfinansiering.

ALBERTSLUND KOMMUNE

Albertslunds strategi for kunst i offentlige rum

Albertslund blev som forstad til København udbygget i 1960'erne. Kommunen har i dag knapt 28.000 indbyggere. Kommunen er kendetegnet af modernistisk byplanlægning, hvor tæt/lav bebyggelse og etageejendomme bygget i beton i lige, rette linjer karakteriserede den nye bymidte. Et andet karakteristikum er en gennemført adskillelse mellem bløde trafikanter og biltrafik, som kommer til udtryk ved stianlæg og tunneller under vejføringer. Det var allerede i 1960'erne en politisk målsætning at sikre kunst i disse byrum.

I 2016 vedtog kommunalbestyrelsen en strategi for kunst i det offentlige rum med følgende målsætninger:

- Vi ønsker at skabe byrum med kunstneriske oplevelser, udfordringer og overraskelser
- Vi ønsker at skabe rum ude som inde, der inspirerer til kreativ udfoldelse, leg og fællesskab
- Vi lægger vægt på det æstetiske, indbydende og nyskabende i al fysisk planlægning.

Kommunalbestyrelsen ønsker at strategien skal benyttes ved fremtidige indkøb af kunst, ved vedligeholdelse eller renovering af kunst samt i forbindelse med projekter med kunst i det offentlige rum. Strategien beskriver fire temaer:

1. Digital kunst

Digital kunst kan antage mange former, eksempelvis datavisualisering, hvor store mængder data om byen bliver formidlet igennem kunstværker. Den digitale kunst kan også blande et virtuelt univers med virkelige rum i byen og skabe alternative virkeligheder.

2. Overgange, undergange, tunneller og passager

Strategien beskriver den fysiske udformning og infrastrukturen i Albertslund, der er præget af lav, tæt bebyggelse og er fyldt med passager, hvor bløde trafikanter adskilles fra biltrafikken. Derved er skabt et stort antal skakter, passager, tunneller og stier. Langt de fleste er udformet i rå beton med lange ensartede grå overflader. Den rå beton kan utilsigtet sende signaler om et hårdt miljø og dermed undertiden være forbundet med utryghed. Her kan kunstnerisk udsmykning bidrage til at skabe tryghed og knytte forbindelser ved overgange.

3. Lyskunst

Strategien beskriver hvorfor lyskunsten er et prioriteret indsatsområde. Lyskunst kan forvandle et helt byrum uden at efterlade sig permanente spor af materialer. Den kan gøre byen grønnere, uden at der bliver sået så meget som ét frø. Den kan sætte farve på byrummene uden et eneste penselstrøg. Men indtrykket kan spire i borgernes bevidsthed og understøtte pointer om sundhed, kvalitet, bæredygtighed, kreativitet og alle de andre ting, som Albertslund er og vil være.

4. Samskabelse

Strategien lægger vægt på, at det skal være muligt for den enkelte borger at drømme og påvirke byen, for hvis man oplever, at man kan blive medskaber af sin by og sine nære omgivelser, skaber det helt naturligt et tættere tilhørsforhold. Samtidig styrker det følelsen af, at der er brug for ens evner og kompetencer i fællesskabet. I strategien er samskabelsen mellem borgere og kunstnere derfor et vigtigt element, for byen er mere end mursten, beton og grundplaner. Ved at give borgerne mulighed for at realisere deres egne ideer, bliver kunsten og udsmykningen også repræsentativ for befolkningssammensætningen og en bredere kultur.

Kunstnerisk udsmykning af sundhedshuset i Albertslund

Kunststrategien anvendes i forbindelse med anlægsarbejder. Et eksempel på dette er den kunstneriske udsmykning af kunstneren Thorgej Steen Hansen i det nye sundhedshus. Værket er støttet af Statens Kunstfond.

Kunstværket er integreret i huset og folder sig ud på vægge og søjler i træningsafsnittet på 1. sal og på den tilstødende trappe fra kælder til 5. sal, der også bruges til genoptræning. Her møder man et rytmisk farvemylder i grundfarverne rød, grøn, blå og sort, farver som man f.eks. genkender fra sport og bevægelse. Overalt kommer geometriske grundformer til syne: trekanter, cirkler, trapezer og kvadrater og flere steder er der skabt 3D-agtige effekter, der giver fladerne nyt liv og sætter gang i fantasien.

I sundhedshuset oplever man, hvordan de fysiske rammer påvirker de daglige brugere af huset.

Thorgej Steen Hansen: Udsmykning af Albertslund Sundhedshus (2019). Kunstværket signalerer bevægelse og energi og understøtter dermed den opgave, der varetages med genoptræning i Sundhedshuset. Udsmykningen er finansieret af Albertslund Kommune med tilskud fra Statens Kunstfond. Foto: Dorte Krogh

Leder af Sundhedshuset Mette Gerhard forklarer: "Kunst er med til at skabe liv og motivation og dermed bidrage til et godt og sundt liv.

Nogle borgere, der kommer i huset, har mange smerter. Her har vi oplevet, at det at se og tale om farverne, flytter opmærksomheden fra smerterne for nogles vedkommende. Og på bagtrappen, der er indrettet så hofteopererede kan genoptrænes motiverer farver og former der skifter fra etage til etage til lige at ville nå længere op ad træningstrappen for at se, hvad der gemmer sig om hjørnet."

⁸ Strategi for kunst i det offentlige rum, Albertslund Kommune, 2016.

AARHUS KOMMUNE

Aarhus Kommune har siden 1995 haft en politisk vedtagelse om at afsætte 1 procent af byggesummen til kunstnerisk udsmykning

I 1995 traf byrådet i Aarhus Kommune beslutning om at afsætte en procent af byggesummen ved kommunalt nybyggeri og renoveringsprojekter for mere end 1,5 mio. kr. til kunstnerisk udsmykning. 1%-ordningen er stadig gældende.

Aarhus Kommune har nedsat et billedkunst-udvalg, der spiller en væsentlig rolle i forbindelse med den kunstneriske udsmykning. Udvalget har tre medlemmer med kunstfaglig baggrund udpeget af byrådet.

Billedkunstudvalget har følgende opgaver:

- Behandler ansøgninger til de kommunale kunstnerværksteder
- Indkøber billedkunst til Aarhus Kommunes bygninger og institutioner (kunstindkøbsordningen med et årligt budget på 300.000 kr.)
- Fungerer som rådgivere ved udsmykningsopgaver af kommunale bygninger (1%-ordningen)
- Fungerer som rådgiver for Byrådet og administrationen i billedkunstneriske spørgsmål.

Udvalgets formand Katja Bjørn oplyser, at 1%-ordningen er integreret som en fast praksis i kommunen. Billedkunstudvalget har opgjort, at der i perioden fra 2010 til 2019 blev brugt ca. 48 mio. kr. til kunstnerisk udsmykning, svarende til et årligt gennemsnit på godt 4,8 mio. kr. Beløbet varierer fra år til år afhængig af byggeaktiviteten i kommunen. F.eks. udgør den ene procent til kunstnerisk udsmykning af Dokk1 – Aarhus Kommunes nye bibliotek og borgerservice – alene ca. 14 mio. kr. I 2019 udføres i alt 24 forskellige udsmykningsprojekter i kommunen.

Billedkunstudvalget lægger vægt på tidligt i processen at have dialog med brugerne af den institution, der skal udsmykkes. Udvalget besøger stedet, ser og samtaler om ønsker til udsmykning. Dette for at sikre ejerskab og give sparring til opgaven. På baggrund af denne research stiller billedkunstudvalget forslag om en lille håndfuld kunstnere, som udvalget vurderer vil være de rigtige til at løse opgaven. Udvalget gennemgår de forskellige projekter for at sikre, at der er økonomi til kunstnerens aflønning som en del af entreprisen eller som et honorar.

Der lægges vægt på at værket er stedsspecifikt, sådan at det f.eks. på en skole kan støtte elevernes læring, og i en daginstitution indgå i børns læring og udvikling. Derved bliver værket

unik, passer til den konkrete bygning og målgruppen, og hvad der foregår på det pågældende sted.

På Elsted Skole startede dialogen mellem skolen og billedkunstudvalget med skolens overvejelser om at få et maleri på trappeopgangen, men undervejs udviklede dialogen sig, fordi skolen fortalte om en lidt skummel passage i en port ind til skolen, og der opstod en ide om, hvordan lys/lyd kunne være med til at give passagen et andet udtryk. Denne installation har vist sig at ændre opfattelsen af passagen. Beboere, forældre fra lokalområdet har oplevet, at porten giver helt andre oplevelser og inviterer lokalsamfundet ind i skolen. Denne ide var ikke opstået, hvis kunstudvalget ikke på et tidligt tidspunkt i processen havde været involveret i hvilken udsmykning, der skulle udføres.

Billedkunstudvalget prioriterer, at det beløb, der udløses til kunstnerisk udsmykning på det konkrete sted som følge af 1%-reglen, bruges til kunst i netop den institution. Det betyder, at der i nogle tilfælde ikke er de store beløb til rådighed. Men for udvalget er det afgørende, at kunsten bliver set som en grundinvestering i kunst i den pågældende institution, som kan motivere til, at der på et senere tidspunkt købes yderligere kunst til institutionen.

Et eksempel på udsmykning i stor skala er den nye tekniske forvaltning, der er udflyttet til Gjellerup. Her har det samlede budget til udsmykning været 3 mio. kr. Det er prioriteret dels at købe international kunst i høj professionel kvalitet – vægmalerier af den tyske kunstner Katharina Grosse – dels at ophænge en række af kommunens allerede indkøbte kunstværker i en ny ramme, der reflekter byen Aarhus, og dermed det område som forvaltningen arbejder fysisk med.

Forud for den sidste revision af Aarhus Kommunes kulturpolitik, nedsatte rådmanden for Kultur og Borgerservice en tænketank om billedkunsten. Tænketanken stillede forslag om at 1%-ordningen vedr. kommunale nybyggerier og større renoveringsprojekter skulle udvides til 1,5 % – som det er tilfældet i statsligt byggeri – og suppleres med at der også afsattes 1,5 % ved større kommunale anlægsarbejder (veje og pladser m.v.). Dette forslag er diskuteret politisk i forbindelse med de efterfølgende budgetdrøftelser. Kulturudvalget drøftede forslaget i april 2016, og af notatet fra denne drøftelse fremgår, at det vurderedes, at anlægsarbejder for i alt 69 mio. kr. kunne udløse 1 % eller 1,5 %, svarende til en ekstra pulje til kunst på mellem 700.000 kr. og 1.050.000 kr.

Forslaget er ikke blevet vedtaget af økonomiske grunde. Men formand for billedkunstrådet Katja Bjørn ser et stort potentiale, hvis forslaget kan blive en realitet i fremtiden. I modsætning til praksis vedr. udsmykningen i de konkrete institutioner, hvor pengene bruges i den konkrete institution, så kan Katja Bjørn se et perspektiv i, at midlerne fra andre anlægsarbejder kan puljes. Det vil give muligheder for at bruge kunsten aktivt på strategisk valgte lokaliteter i det offentlige rum. Der vil kunne veksles mellem køb af skulpturer og mere temporær kunst, også installationskunst, som kan åbne op for muligheder i de konkrete byrum.

1%-ordningen i Aarhus Kommune betyder, at kommunens billedkunstudvalg kan igangsætte kunstneriske udsmykninger i f.eks. skoler, plejehjem og børnehaver, som her Børnehuset Ole Rømer, der er udsmykket af billedkunstner Bodil Sohn.

EGEDAL KOMMUNE

Kunst i byrummet som drivkraft i udviklingen af nye byrum

Egedal Kommune opstod i 2007 som følge af kommunalreformen, hvor kommunerne Ledøje-Smørum, Stenløse og Ølstykke blev sammenlagt. Kommunen har ca. 42.000 indbyggere, og ligger i Nordsjælland mellem København og Frederiksund i et område med befolkningstilvækst.

Egedal Kommune vedtog i 2013 en kunststrategi. Kunststrategien var et resultat af en borgerinddragelsesproces i form af en kunstworkshop som kommune afholdt tidligere på året, som fokuserede på, hvordan billedkunsten kunne bidrage til byudviklingen.

Kunststrategien beskriver følgende vision for kommunens arbejde med kunst i det offentlige rum:

”Kunstpoltikken skal sikre, at kunstfagligheden får en solid forankring i kommunen således, at beslutninger om hvordan de kommunale midler til kunst skal fordeles, træffes på et oplyst grundlag.

Investeringer i kunst og kultur er med til at skabe liv, oplevelser, identitet og fællesskab i bybilledet og lokalområderne. Kunstneriske udsmykningsprojekter skal spille en væsentlig rolle i kommunen. Kunsten skal afspejle forskellige udtryksformer i såvel stil som materialer. Den skal afspejles både i brugskunst, byinventar, aktivitetsområder og kunstværker, der fremtræder majestætiske og urørlige. Den må også gerne være debatskabende og provokerende men dog holde sig indenfor æstetiske normer.”

Kunst skal inddrages direkte i planlægning og udvikling af bymiljøer i samarbejde – og på lige fod med f.eks. arkitekter, ingeniører og byplanlæggere. Det bør ske i planlægning af større offentlige bygninger, pladser, nye bydele, i renovering af eksisterende områder, i nye boligprojekter mv. Der skal være pladser og steder hvor kunst og skulpturer kan opstilles i kortere eller længere tid. Det kan f.eks. være langs veje og stier eller ved offentligere bygninger eller i boligområder og landsbyer.

Udøvende kunstnere har meget at bidrage med i udviklingen af velfungerende og dynamiske bolig- og byområder. Den kunstneriske ekspertise bør derfor inddrages så tidligt som muligt i projekterne.

Strategien understreger at borgerinddragelse skal prioriteres, når beslutningsprocessen om den kunstneriske udformning igangsættes.

På baggrund af kunststrategien besluttede politikerne at 2 procent af nettoindtægter fra jordsalg afsættes til kunstnerisk udsmykning.

Det blev endvidere besluttet at udarbejde overordnede generelle retningslinjer for kunstnerisk udsmykning af gader, byrum og boligområder, samt idékatalog til steder i byrummene, der er velegnede til opstilling af henholdsvis permanente og midlertidige værker og skulpturer.

Egedal Kommune har nedsat et tværgående politisk udvalg – Egedal Kunstråd – bestående af borgmesteren samt udvalgsformændene for henholdsvis Kultur- og Erhvervsudvalget og for Planudvalget, der er rådgivende i forhold til byrådets opgave med implementering af kunststrategien. Kunstrådet har nedsat et arbejdsudvalg

bestående af kunstnere og ansatte i den kommunale forvaltning, der skal være med til at sikre den kunstfaglige viden. I forhold til konkrete udsmykningsprojekter inddrager kunstrådet konkrete borgere for at sikre ejerskab til projekterne.

I det følgende beskrives to projekter, som er gennemført i Egedal efter vedtagelsen af kunststrategien, hvor borgerinddragelse har været i fokus.

Kunstinstallationer i Stenløse Syd

I forbindelse med kommunalt jordsalg i Stenløse Syd blev der i 2015 som følge af kunststrategien afsat 1,7 mio. kr. til kunst i det nye boligområde Stenløse Syd.

Ideen til projektet opstod tilbage september 2013, hvor borgere i bydelen var inviteret til at deltage i en workshop i Stenløse Syd. Kunstneren Peter Hesk Møller havde medbragt 300 våde mursten, som deltagerne kunne udsmykke efter egen fantasi i et værksted, der var indrettet i et telt. Murstenene blev efterfølgende brændt på et teglværk i Sønderjylland og indgår nu i kunstværkerne, som kunstneren skabte i den nye bydel.

”Ideen er, at borgerne skal have et tilhørsforhold til den færdige skulptur, ved at de selv har haft mulighed for til at lægge netop deres murstensbrik som en del af porten,” udtalte Peter Hesk Møller på workshoppen.

Kunstneren Peter Hesk Møller har skabt skulpturen 'Akvædukten' på Torvet i Stenløse Syd. Initialerne SPQE står for det latinske 'Senatus Populusque Egedalensis', på dansk 'Egedals folk og byråd'. Foto: Maj-Britt Holm

Bygherre og beboere har meget at vinde ved at lade hele kunstens værktøjskasse komme i brug. Det kunstneriske blik kan f.eks. allerede i planlægningsfasen være afgørende for kvaliteten af det færdige byggeri. Ligesom billedkunstneres aktivistiske og involverende metoder kan skabe nye positive resultater f.eks. i byudviklingsprojekter eller i bymidten.

Egedal Kommunes kunststrategi

I rundkørslen, der fører ind til det nye Stenløse Syd står skulpturen "De 3 porte".

De lokale borgere har været med i beslutningsprocessen om den kunstneriske udsmykning i Stenløse Syd. Dels deltog en række borgere i workshoppen, dels nedsatte Egedal Kunstråd et udvalg bestående af repræsentanter fra grundejerforeningerne i bydelen til at indstille hvilken kunstnerisk udsmykning, der skulle udføres i området.

SuperZOOkelsti – kunstnerisk udsmykning langs supercykelstien mellem Veksø og Stenløse

Et andet spændende projekt i Egedal Kommune er den kunstneriske installation "Egedals SuperZOOkelsti". På den 2,3 km lange cykelsti mellem Veksø og Stenløse langs med jernbanen, er der blevet opstillet ni skulpturer af forskellige dyr, som forbipasserende kan få til at lyse op ved hjælp af en chip på cykelhjelm.

Egedal Kommune har gennem det internationale projekt Lighting Metropolis arbejdet med at skabe en smart og interaktiv cykelsti, der skal være med til at motivere eleverne til at cykle i skole, skabe tryghed – og huske cykelhjelm.

Projektet inddrog 70 elever fra Lærkeskolen i en workshop i maj 2017 om deres ønsker og idéer til en bedre cykeloplevelse. Eleverne bidrog med en række gode ideer til projektet som endte med at blive verdens første SuperZOOkelsti. Det kreative ingeniør- og multimediestudie Lolle&Nielsen var med i hele processen med eleverne og bragte projektet fra idé til virkelighed.

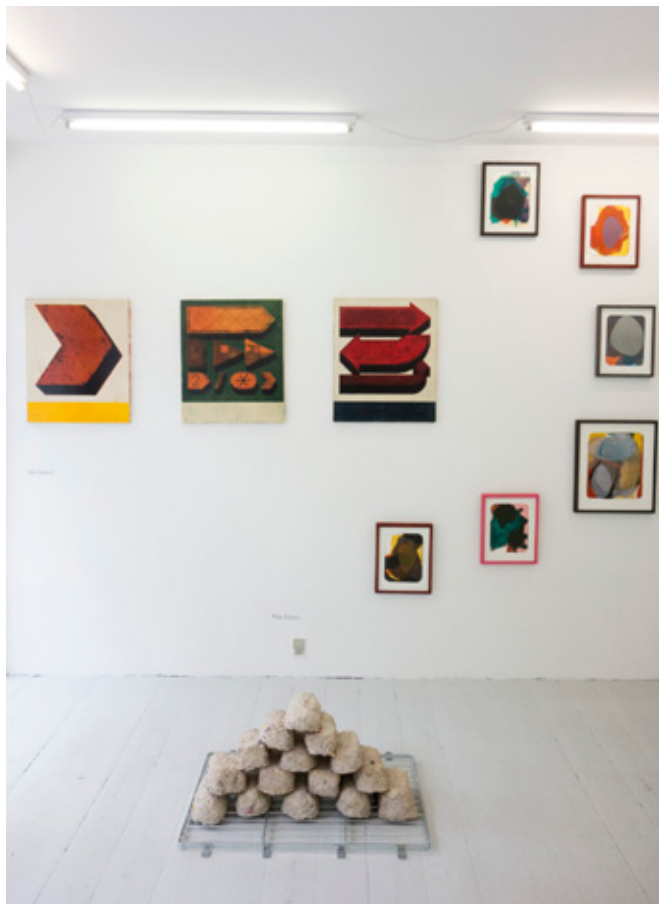
I to områder på cykelstien, der løber langs med S-banen mellem Veksø og Stenløse, er der opstillet i alt ni store skulpturer af forskellige dyr som elefant, zebra, sommerfugl, insekter og snegle med en højde på helt op til 2,2 meter. Dyrene er udført i stål og har indbyggede LED lys, der laver et kort lysshow, når en cyklist med en chip på cykelhjelm kommer forbi. Der er op til seks forskellige lysshows, som de forbipasserende kan vælge imellem via en hjemmeside.

Formålet med den kunstneriske udsmykning er dels at få eleverne til at benytte cyklen mere, og samtidig kan SuperZOOkelstien bruges til undervisning i smart teknologi og programmering i folke- og ungdomsskole.

Det tekniske design bag de lysende dyr er gjort fleksibelt, så forbipasserende kan prøve deres egne ideer til programmering af i virkeligheden og se resultatet med det samme, når de cykler en tur forbi dyrene.

Egedal SuperZOOkelsti blev støttet af Supercykelstipuljen og InterReg. Projektet er det første af i alt tre Lighting Metropolis EU-projekter, hvor Egedal Kommune samarbejder med otte andre kommuner, universiteter og virksomheder i Øresundsregionen om at skabe fremtidens urbane og intelligente lys.

Rådet for Visuel Kunst i Københavns Kommune går foran i arbejdet med at give den professionelle billedkunst gode rammer: Det støtter kun projekter, der budgetterer med kunstnerhonorar. Sidste år ydede rådet bl.a. tilskud til udstillingen Dawn Directions med ung international grafik på det kunstnerdrevne udstillingssted Format Artspace. Foto: Format Artspace

KØBENHAVNS KOMMUNE

Strategi for visuel kunst

I februar 2019 nedsatte Borgerrepræsentationen i Københavns Kommune Rådet for Visuel Kunst, der erstattede det tidligere Billedkunstudvalg.

Rådet består af syv medlemmer, hvoraf fem er udpeget af henholdsvis Foreningen af Kunsthaller, Organisationen Danske Kunstmuseer, Billedkunstnernes Forbund, Akademiraadet og UKK – Organisationen for Kunstnere, Kuratorer og Kunstformidlere. Dertil to medlemmer udpeget af Københavns Kommunes Kultur- og Fritidsudvalg.

Rådet prioriterede som sin første opgave at skærpe støttekriterierne for ansøgninger til udstillinger.

Rådet besluttede kun at støtte projekter, hvor der tydeligt indgår kunstnerhonorar i ansøgningen. Rådet ønsker med denne udmelding at signalere opbakning til et øget fokus på kunstnernes vilkår og støtte på ordentlige betingelser.

Rådet for Visuel Kunst har fokus på at udfolde "Plan for Visuel Kunst i København", der blev vedtaget af Kultur- og Fritidsudvalget i 2018.⁹

⁹ Plan for Visuel Kunst i København, Kultur- og Fritidsudvalget 2018.

Målet er at styrke indsatsen overfor den visuelle kunst i Københavns Kommune.

Strategien betoner betydning af et tættere samarbejde mellem byens kunstinstitutioner og – aktører for at få kunsten mere ud i det offentlige rum, f.eks på gadegallerier, festivaler m.m. Det beskrives, hvordan kunst har bidraget i områdefornyelsesprojektet i Københavns Nordvest kvarter, hvor der har været gode erfaringer med at inddrage kunstnere i udsmykning af byrummet. Et andet nyskabende eksempel på inddragelsen af kunst i det offentlige rum er Copenhagen Light Festival, som første gang afvikledes i 2018. Her bidrog flere kunstinstitutioner til lysfestivalen, der blev afviklet i den mørke vintertid. Strategien foreslår, at Kultur- og Fritidsudvalget i samarbejde med Teknik- og Miljøudvalget udpeger forsøgsområder, hvor kunstnerisk involvering anvendes som greb i byrummets udvikling, og hvor samarbejder mellem institutioner, aktører og kunstnere initieres og styrkes. Strategien foreslår, at kunstnere kan inviteres til at komme med konkrete forslag hertil i Open Calls.

Strategien understreger behovet for samspillet mellem kunst og uddannelse, både med fokus på kunst i folkeskolen og på de kreative uddannelser. Strategien peger på, at skoletjeneste og huskunstnerordningen er med til at knytte forbindelser mellem skolen og kunsten. Det foreslås endvidere at der støttes en tættere kontakt mellem kunstuddannelserne og andre skolers kunstneriske linjer.

Adgang til billigere atelierer og kunstværksteder er en vigtig rammebetingelse for vækstlaget.

Også her peger strategien på potentialer i samarbejde på tværs mellem kommune, boligområder, virksomheder, kunstinstitutioner, fonde m.fl. Strategien foreslår etableret et væksthuse for kunstnere, som arbejder med visuel kunst, kunsthåndværk og design, og peger på at Nikolaj Kunsthal vil kunne omdannes til en sådan Art Hub. Rådet uddeler støtte til kunststillinger i København, indkøber ny kunst til kommunens kunstsamling og rådgiver Københavns Kommune i visuelle og billedkunstneriske spørgsmål bl.a. gennem udvikling af strategier for byrumskunst. Støtten hertil uddeles i henhold til nedenstående kriterier.

Kriterier for tildeling af støtte til visuel kunst i Københavns Kommune:

Udvalget opdeler som udgangspunkt støttekriterierne efter typer af udstillingssteder:

- Større, etablerede og offentligt støttede udstillingssteder og kunsthaller
- Mindre etablerede steder
- Små, typisk kunstnerdrevne steder, der ofte er karakteriseret ved en kort levetid.

Udvalget prioriterer at støtte (i sideordnet rækkefølge):

- Ansøgninger fra kunstnere, der individuelt søger støtte ved deltagelse i udstillinger på de større, etablerede udstillingssteder
- Ansøgninger fra mindre, seriøse og typisk kunstnerdrevne steder (seriøsiteten kan f.eks. vises gennem udstillingsprogrammer)
- Kvalitetsudstillinger med kunstnere fra vækstlaget
- Kunstnere bosiddende i eller med tæt tilknytning til København
- Kunstnere, der har taget en relevant kunstuddannelse.

KULTURREGION FYN

Kulturregionen som grundlag for kunst i det offentlige rum

De ti fynske kommuner indgik for 2007 til 2010 en fælles kulturaftale med kulturministeren. I aftalen fremgik det, at de fynske kommuner i kulturregionen i aftaleperioden ville sikre, at der ved nybygning og større anlægsprojekter i den fynske kulturregion skulle afsættes mindst 0,5 procent af byggesummen til kunstnerisk udsmykning. Hensigtserklæringen blev videreført i kulturaftalen for 2010 til 2014, men er udgået i aftalen for 2015 til 2018, der er forlænget i 2019.

Denne hensigtserklæring har haft stor betydning for de fynske kommuners beslutninger om kunstnerisk udsmykning samt støtte til øvrige rammebetingelser for billedkunsten.

Odense Kommune besluttede som konsekvens heraf i 2011 at afsætte 1 procent af anlægs-summen til kunstnerisk udsmykning. Beslutningen medførte, at der i en femårig periode fra 2012 til 2016 blev investeret 9 mio. kr. i kunstnerisk udsmykning, svarende til 1,8 mio. kr. i årligt gennemsnit. Der er tale om et højt beløb, fordi beslutningen omfattede både nybyggeri/ombygninger af kommunale ejendomme, og øvrige kommunale anlæg såsom anlæg af veje og broer. Odense Kommune investerede således i perioden knapt 2 mio. kr. i kunstnerisk udsmykning i forbindelse med Munkebjergvejens forlængelse, hvor kunstneren Peter Holm udførte en skulpturgruppe af træer, og godt 1 mio. kr. til kunstnerisk udsmykning af stibroen over jernbanelegemet ved Odense Station ved kunstneren Anita Jørgensen.

I Svendborg besluttede byrådet i 2008 at afsætte 0,5 procent af byggesummen (håndværkerudgifterne) til kunstnerisk udsmykning.

Disse retningslinjer følges fortsat, hvilket betyder, at der med den nuværende anlægsramme købes kunstnerisk udsmykning for gennemsnitligt 87.500 kr. om året. Svendborg Kommune har siden 2010 haft et billedkunstråd, der rådgiver byrådet om billedkunstneriske strategier, rådgiver om kunstnerisk udsmykning samt uddeler en årlig billedkunstpris.

Faaborg-Midtfyn skriver på sin hjemmeside, at billedkunst er et element i kommunens bosætningsstrategi. Kommunen etablerer et billedkunstråd fra 2020, og afsætter 1 procent af provenuet fra jordsalg i en kommunal 1%-pulje til kunstnerisk udsmykning.

I Assens Kommune har Assens Kunstråd i forbindelse med budgetlægningen for 2020 stillet forslag om, at der afsættes 1 procent af byggesummen til kunstnerisk udsmykning, men grundet stram økonomi valgte Udvalget for Beskæftigelse, Erhverv og Kultur ikke at anbefale forslaget i budgetforhandlingerne.

I Middelfart står Billedkunstrådet for indkøb og placering af kunst, samt for formidlingsopgaver. Middelfart Kommune har ligesom de fleste fynske kommuner besluttet at afsætte et beløb til kunstnerisk udsmykning. I Middelfart afsættes 0,5 procent af byggesummen til formålet.

I Nordfyn Kommune har Erhvervs-, Kultur- og Fritidsudvalget nedsat et kunststudvalg, der rådgiver udvalget og byrådet i forbindelse med valg af kunstnerisk udsmykning. Der afsættes 0,5 procent af byggesummen til formålet. Nordfyns Kommunes Kunststudvalg inddrages som rådgiver, når der indkøbes kunst, og kunststudvalget bistår endvidere med udarbejdelse af fondsansøgninger og tager egne initiativer, der fremmer billedkunsten i kommunen.

Kerteminde Kommune har i 2019 søgt og fået 225.000 kr. fra Albani Fonden til kunstnerisk udsmykning af rehabiliteringscentret i Munkebo. Det er kunstneren Jens Gregersen, der skal male fugle og landskaber på centret. Det er Johannes Larsen Museet, der har bidraget med ideer til projektet, og museet har arbejdet med flere projekter der bruger kunsten, naturen og historien til at bidrage til den mentale sundhed. Byrådet besluttede i 2008, at der skulle afsættes 0,5 procent af byggesummen til kunstnerisk udsmykning.

Nyborg Kommune har i 2019 sat udviklingen af Nyborg bymidte til debat. I denne plan arbejdes med borgerinddragelse og en række konkrete pilotprojekter. Som en del af denne proces afvikledes et 'makerspace' i starten af august på havnen i Nyborg, hvor borgerne var inviteret til at lære om og bruge ny teknologi til kreativt skabende processer med fokus på det offentlige rum, kunst og Nyborgs kulturarv. Projektet blev støttet af Nyborg Kommune, og viser hvordan midlertidighed, digitale muligheder, kunst og kultur kan spille sammen.

Langeland Kommune besluttede i 2008 som følge af hensigtserklæringen i kulturaftalen for Kulturregion Fyn, at afsætte 0,5 procent af byggesummen til kunstnerisk udsmykning af den nye Ørstedskole i Rudkøbing. Den kunstneriske udsmykning omfatter "Danmarksfrisen" udført af kunstneren Mads Aabo. Frisen er 30 meter lang og 130 cm. høj og viser de vigtigste begivenheder i Danmarkshistorien. Ti relieffer udført af Bjørn Okholm Skaarup fortæller om den langelandske historie, og ti langelandske kunstnere har skabt ti malerier, der fortolker langelandske sagn.

I 2012 udsmykkede kunstnerduoen Randi & Katrine færgen Ærøskøbing, der sejler mellem

Svendborg og Ærøskøbing. Færgeruten drives af Ærø Kommune. Projektet blev støttet med 1,3 mio. kr. fra Statens Kunstfond og 200.000 kr. fra Ærø Kommune. Intentionen med udsmykningen var at formidle de muligheder, en rejse med skib byder, samtidig med at projektet tager udgangspunkt i øens søfartshistorie, og det udsyn som søfarten har bibragt borgere på øen.

OPSAMLING KAPITEL 7

Værdien af kunstnerisk udsmykning i byrum og kommunale bygninger

Kunst og kultur – og dermed billedkunsten – spiller i disse eksempler en central rolle i udviklingen af, eller omdannelsen af steder i lokalsamfundet eller i hele kommunen. Kulturplanlægning inddrager kulturelle perspektiver i samfundsplanlægningen. Metoden bygger på kulturlivsundersøgelser, der gennemføres som dybdeinterviews af lokale informanter suppleret med kunstneres bidrag til at inspirere til overvejelser om, hvordan et område kan udvikles. Kulturen fortæller os, hvorfra vi kommer, mens kunsten udfordrer os i vores tanker om, hvad stedet kan blive til.

Det er et meget vigtigt signal, Rådet for Visuel Kunst i København sender til omverdenen, når rådet som sin første beslutning har meldt ud, at det kun vil anbefale støtte til projekter, hvoraf det fremgår, at kunstneren honoreres for sit arbejde. Beslutningen er med til at skabe større respekt om det billedkunstneriske arbejde.

En række eksempler viser billedkunstens muligheder og styrker i at indgå i byudvikling. Dette er tilfældet, når kunsten indgår i områdefornyelse, sådan som det er tilfældet i København NV. Herved bliver billedkunstnere sammen med arkitekter og byplanlæggere drivkræfter i byudviklingsprocesser.

Beskrivelse fra Aalborg Kommune viser, at kunsten spiller en væsentlig rolle i den transformationsproces byen gennemløber nu fra industriby til viden- og kulturby. Kunst og kultur bliver et vigtigt element i byudviklingen. Denne rolle støttes og kvalificeres, i kraft af Aalborg Kommunes Kunstfonds arbejde med at udforme en strategi for kunst i det offentlige rum. Denne strategi gør det muligt på mere kvalificeret måde at indgå i dialog med det lokale erhvervsliv og fonde om samspil om kunst til byrummene i Aalborg.

Kunststrategien i Egedal Kommune er et godt eksempel på hvordan kunstnerisk udsmykning kan støtte flere formål:

- Motivere flere til at cykle og dermed understøtte trafikikkerhed og sundhed
- Introducere elever og borgere i brugen af smart teknologi og programmering
- Undersøge muligheder for nye forretningsområder hvor teknologi og belysning spiller sammen
- Bidrage til at skabe stedsidentitet i nye byrum.

I Albertslund bidrager strategien for kunst i det offentlige rum til samskabelse mellem borgere og kunstner ved:

- At bruge digitalisering til at skabe nye forestillinger om fremtiden for borgerne i kommunen
- At bruge lyskunsten som midlertidige kunststudtryk som viser mulige fremtider
- At bruge kunstnerisk udsmykning til at skabe tryghed på stier og i tunneller
- At bruge kunstneriske udsmykninger til at skabe forbindelser mellem byrum.

KulTHYvator i Thisted er et eksempel på hvordan billedkunst kan være katalysator for transformationsprocesser i det åbne land og i landsbyer, fordi kunsten vækker følelser og danner billeder af, at dette kan stedet også blive til.

Så uanset om det er i hovedstaden, en større by som Aalborg, en landsby i Thisted Kommune eller en forstadskommune så har en kunststrategi stor betydning for billedkunstens bidrag til byudvikling, hvorfor det anbefales at udarbejde en strategi for billedkunstens potentialer i byudviklingen i kommunen.

Det er endvidere vigtigt, at der tages stilling til retningslinjer for kunstnerisk udsmykning i forbindelse med kommunale anlægsarbejder. Casebeskrivelsen fra Aarhus Kommune viser tydeligt, at 1%-ordningen, der har været gældende siden 1995, er indarbejdet i praksis som en fast bestanddel af en byggeproces.

Herved sikres, at kommunens billedkunstudvalg inddrages tidligt i processen, så der kan tages stilling til om kunsten direkte skal integreres i byggeprocessen, eller om der skal ske indkøb af kunst til byggeriet. Dialogen med brugerne er med til at sikre, at det undersøges, hvordan kunstværket kan støtte aktiviteter der skal foregå i bygningen, om det drejer sig om trivsel og læring, eller om mental sundhed på et ældrecenter. Samtidig giver dialogen anledning til at undersøge, om der er stedsspecifikke forhold som kunsten kan tale ind i.

Arbejdet i ARTLAB i Viborg Kommune og Københavns Kommunes Råd for Visuel Kunsts strategi om at skabe rammer for kunstnerisk udfoldelse i værkstedsfaciliteter – Art Hub, hvor kunstnere kan arbejde sammen, og hvor der er adgang for offentligheden til at følge kunstneriske processer, er et vigtigt element at forholde sig til ved udarbejdelse af en kunststrategi. Et Artlab eller en Art Hub tilgodeser på en og samme tid bedre værkstedsfaciliteter for producerende kunstnere og netværksskabelse mellem kunstnere, samtidig med at borgere får adgang til at se produktionen af billedkunst.

Derfor anbefales det, at mulighederne for at åbne produktionsfaciliteter undersøges i forbindelse med udarbejdelse af en billedkunststrategi.

Kulturregion Fyns beslutning, om at prioritere billedkunst i kulturaftalen, viser, at det på forskellig måde har haft stor betydning, at kommunerne i en kulturregion indgår aftale om kunstnerisk udsmykning i kommunale bygninger og ved kommunale anlægsprojekter, samt at de kommunale billedkunstråd inddrages aktivt i dette arbejde.

På denne baggrund anbefales, at der er en særlig opmærksomhed på de politiske drøftelser i forbindelse med fornyelse af aftaler inden for de enkelte kulturregioner. Flertallet af aftaler vil skulle fornyes i løbet af 2020.

Til at støtte dialogen med kommunale politikere og administration om billedkunststrategi og om kunstnerisk udsmykning kan følgende checkliste/anbefalinger følges:

1. Er der truffet beslutning om, at der afsættes budget til kunstnerisk udsmykning i forbindelse med ny-, om- og tilbygninger af kommunale bygninger og/eller anlægsarbejder?
Det anbefales, at der afsættes en procentdel, f.eks 1 procent, af det kommunale byggebudget eller f.eks 0,5 procent af det kommunale anlægsbudget, til kunstnerisk udsmykning. Pengene samles i en pulje og anvendes på steder med størst tilgængelighed. Dette gælder såvel fysiske steder som borger-service, biblioteker og pladser, som digitale selvbetjeningsportaler.

2. Har kommunen sikret sig, at de kommunale kunstmidler anvendes på et kunstfagligt kvalificeret grundlag?

Det anbefales, at der er kunstfaglighed i alle kommunens processer vedrørende indkøb af kunst, kunstnerisk udsmykning, bygningsintegreret kunst, kunstprojekter og udstillinger. Denne kvalitetssikring kan f.eks. finde sted i form af et kommunalt billedkunstråd og bør etableres i dialog med det lokale, professionelle billedkunstmiljø. Statens Kunstfond yder støtte, såfremt en eller flere kommuner i fællesskab nedsætter et kommunalt billedkunstråd, hvor mindst halvdelen af medlemmerne har billedkunstfaglige kompetencer.

3. Er der truffet beslutning om procedurer, der sikrer, at kunstneren inddrages allerede i planlægningsfasen, så kunsten blive en integreret del af byggeriet/anlægsprojektet?

Det anbefales, at der i den kommunale forvaltning udpeges en koordinator, som er ansvarlig for at sikre, at beslutninger om kunstnerisk udsmykning og udførelsen af denne sker på det rette tidspunkt i byggeprocessen.

4. Indgår kunst i byrum som en integreret del af kommunale plan- og styringsdokumenter? Ambitioner om at kunsten bidrager til æstetikken, fællesskabet og kulturforståelse i lokalsamfundet fordrer, at den kommunale beslutningsproces om kunstnerisk udsmykning indarbejdes i kommuneplanstrategi, kommuneplan, kommunale budgetter, lokalplaner m.m.

Det anbefales, at det drøftes med politikere og administration, hvordan det kan sikres, at den kulturelle og kunstneriske påvirkning ved nye initiativer vurderes på samme måde som de økonomiske og miljømæssige konsekvenser.

5. Indgår spørgsmålet om kunstnerisk udsmykning i kommunens dialog med private investorer og boligselskaber, når der fastlægges rammer for nybyggeri og udvikling af nye bydele?

Det anbefales, at rammer og vilkår for kunstnerisk udsmykning indskrives i lokalplaner.

6. Afsættes der ud over økonomien til kunstnerisk udsmykning budget til indkøb af kunst og budget til vedligehold af allerede indkøbt kunst?

Det anbefales, at der afsættes budget til indkøb af kunst fra kunstneren, kunsthaller eller gallerier, og at der i kommunen udpeges en kunstkonsulent/kunstfaglig medarbejder, der er ansvarlig for indkøb, vedligehold og formidling af den indkøbte kunst.

8. Billedkunsten og kommunale billedskoler og BGK – fokus på fødekæde og vækstlag

Med støtte fra Statens Kunstfond etableredes i 2014-2016 Kompetencecenter for Børn, Unge og Billedkunst (KBUB).

Kompetencecentret udarbejdede i samarbejde med sin styregruppe et oplæg til strategi for børn, unge og billedkunst, og handleplan for implementering af strategien, som offentliggjordes i 2016.¹⁰ Styregruppen bestod af repræsentanter fra billedkunstområdet, talentudviklingsområdet, folkeskoleområdet, professionelle billedkunstnere, museumsformidlere og kunstakademierne. Strategien formulerer en vision for børns og unges møde med billedkunsten:

”Børn og unge skal have lige adgang til at møde og opleve visuel kunst som en selvfølgelig del af deres dagligdag gennem billedkunstaktiviteter, udstillinger og møder med den professionelle billedkunstner, underviser, designer eller arkitekt. Her udforsker de mulighederne for at være skabende og innovative og styrker deres visuelle kompetencer, livsduelighed og kulturelle dannelse”.

Kompetencecentret blev lukket ved projektets afslutning, og der er ikke efterfølgende vedtaget en national strategi for børns og unges møde med billedkunsten. Der er imidlertid god inspiration i de udarbejdede rapporter, der kan danne udgangspunkt for drøftelser i de enkelte kommuner og i kulturregionerne om rammebetingelserne for børns og unges møde med billedkunsten.

For at støtte denne dialog er der i de følgende afsnit en kort beskrivelse af de lovgivningsmæssige rammebetingelser

På dagtilbudsområdet blev den styrkede pædagogiske læreplan vedtaget i maj 2018, og det fremgår af loven, at planen skal være implementeret inden 1. juli 2020.

Et af de seks temaer i den styrkede pædagogiske lærerplan er kultur, æstetik og fællesskab. Af dette fremgår, at kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, og at børnene gennem læringsmiljøet får mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder. Derfor skal der skabes et læringsmiljø, der formidler glæde ved æstetiske oplevelser og skabende praksis.

I grundskolen møder eleverne billedkunsten i faget billedkunst, der er obligatorisk fra 1. til 6. klasse, og indgår som et af fire praktisk/musiske valgfag på 7. og 8. klassetrin med prøve efter 8. klasse.

Det er fagets formål, at eleverne udvikler kompetencer til at opleve, producere og analysere billeder, så de bliver i stand til at iagttage, reflektere og bruge billedsprog i kommunikative og innovative processer. Det fremgår desuden af formålet, at eleverne som deltagere og medskabere af kultur og som en del af deres kreative udvikling og æstetiske dannelse udvikler deres kundskaber om kunsten og mediekulturens billedformer.

¹⁰ Med en stemme. Sammenfatning af oplæg til strategi og handlingsplan for børn, unge og billedkunst, Kompetencecenter for Børn, Unge og Billedkunst, november 2016.

Faget har et vejledende timetal på en ugentlig lektion på 1., 5. og 6. klassetrin, og to ugentlige lektioner på 2., 3. og 4. klassetrin. Valgfaget på 7. og 8. klassetrin har et vejledende timetal på to ugentlige lektioner.

Lovgivningen rummer derudover mulighed for at lade billedkunstneriske aktiviteter indgå i den understøttende undervisning, der rummer aktiviteter, der støtter elevernes læring, og i forbindelse med den åbne skole, hvor en del af undervisningen flyttes uden for skolens lokaler, f.eks. til et kunstmuseum eller et besøg hos en lokal kunstner. En række kommuner har ladet sig inspirere af det nationale norske skoleprojekt "Skolesekken", hvor eleverne igennem skoleforløbet møder forskellige kulturtilbud og kunstnere.

For børn og unge med særlig interesse for billedkunsten er der i de fleste kommuner mulighed for at modtage undervisning på billedskolen, kulturskolen eller på talentskolen. Kompetencecenter for Børn, Unge og Billedkunst opgjorde i 2016 antallet af billedskoler til ca. 100 lokaliseret i 78 kommuner. Der er ikke – som det er tilfældet for musikskolerne – lovgivning og statsligt tilskud. Derfor er de 100 billedskoler organiseret meget forskelligt. Nogle er selvstændige kommunale billedskoler, ca. 1/3 af billedskolerne er en del af en kommunal kulturskole, andre drives af foreninger med kommunalt tilskud og er lokaliseret i en kunsthøjskole eller på et kunstmuseum.

På talentskolerne (BGK) har elever med særlig interesse og forudsætninger mulighed for at tage en billedkunstnerisk grunduddannelse samtidig med, at de tager en ungdomsuddannelse f.eks. på gymnasiet. Der er 13 talentskoler i 13 kommuner samt private talentskoler og kunsthøjskoler. Disse uddannelser giver mulighed for, at den unge kvalificerer sig til optagelse på et kunstakademi eller på anden kunstfaglig uddannelse.

I kraft af mangel på national lovgivning om rammebetingelserne f.eks. om billed- og talentskoler, anbefales det, at spørgsmålet i stedet indgår i dialog med de kommunale kulturpolitikere og med kulturregionerne.

Disse drøftelser kan med fordel tage afsæt i billedkunstens værdier for børn og unge:

- At børn og unge gennem billedkunsten oplever et sprog på tværs af grænser
- At børn og unge oplever verden gennem alle deres sanser gennem leg, fantasi og eksperimenter
- At børn og unge lærer at se og at aflæse billeder
- At børn og unge lærer at være skabende, kreative og innovative
- At børn og unge lærer at bruge hænderne og får kendskab til materialer og håndværk
- At børn og unge møder billedkunstnere, der brænder for og formidler deres virke
- At børn og unges møde med billedkunsten styrker deres trivsel, motivation og samarbejde.

Drøftelserne med lokalpolitikere kan med fordel undersøge:

- Hvordan der sikres rammer for samarbejder mellem lokale kunstnere, kommunale kunstinstitutioner og kommunens dagtilbud og skoler
- Hvordan det sikres, at billedskolen/kulturskolen giver mulighed for at børn og unge med særlige interesse for billedkunsten får mulighed for fordybelse og faglig udvikling
- Hvordan det sikres, at de unge der har særlige forudsætninger og interesse for billedkunsten har mulighed for billedkunstfaglig grunduddannelse samtidig med at de tager en ungdomsuddannelse.

9. Tjekliste: Planlægning af dialoger med kommunen

Som det er fremgået af de forrige afsnit, så bidrager kunsten på mange forskellige måder til lokalsamfundet.

Ud over at kunsten har sin egen selvstændige værdi, så tilfører billedkunsten også muligheder til børnenes opvækst, til dannelse og uddannelse i lokalsamfundets grundskoler og ungdomsuddannelser, bidrager til den mentale sundhed og kan indgå i lokalsamfundets udvikling, såvel i større byer, som i mindre landsbyer. Billedkunsten bidrager endvidere med kreative kompetencer, der kan omsættes i kreative erhverv. Derved bidrager kunsten på forskellig måde til, at vi kan mestre mødet med tilværelsens kompleksitet, forstå hvorfra vi kommer og hjælpe os med at se mulige fremtider.

Men en levende lokal kunstscene kræver, at der er gode forudsætninger for at skabe, vise og opleve billedkunst. En kommunal kunstpolitik kan bidrage til at skabe forudsætningerne for gode rammebetingelser for billedkunsten.

Det er vigtigt, at samspillet mellem de forskellige kommunale kunstinstitutioner, uddannelsesinstitutioner, produktionsfaciliteter og udførende kunstnere understøtter en samlet vision. Derfor er det afgørende at kortlægge de forskellige aktører. Det være sig de enkelte kunstnere, kunstnersammenslutninger, gallerier, værksteder, kunstforeninger, udstillingssteder samt den kunstneriske uddannelse i grundskolerne, kulturskolerne og mulighederne for BGK som overbygning. Denne kortlægning kan bidrage til at de enkelte aktører spiller hinanden stærkere med kommunen som facilitator.

Det er ligeledes afgørende, at kunstnerne også økonomisk anerkendes for deres virke. I modsætning til øvrige kulturområder, som teatre og orkestre, så driver de fleste billedkunstnere deres egen virksomhed. Forskningsprojektet "Billedkunstens Økonomiske Rum – danske billedkunstneres økonomiske arbejds- og levevilkår" udgivet af Copenhagen Business School i 2018 dokumenterer, at billedkunstnernes gennemsnitssindkomst i 2015 var på 242.000 kr., mens den er opgjort til 350.000 kr. i gennemsnit for alle erhvervsaktive danskere fra 25 år. Undersøgelsen viser ligeledes, at billedkunstnernes indtægter kommer fra en kombination af indtægt fra egen virksomhed og lønindtægter fra f.eks undervisning på billedskoler, aftenskoler eller fra foredragsvirksomhed eller fra lønarbejde inden for helt andre brancher. Der er med andre ord ofte tale om en spaghettiøkonomi, hvor indtægter sammenstykket af en række forskellige opgaver.

Derfor er det afgørende at den kommunale kunstpolitik også tager stilling til aflønning af kunstnere for deres medvirken ved forberedelse og gennemførelse af udstillinger, sådan som Rådet for Visuel Kunst i Københavns Kommune har besluttet det.

Forberedelse af dialog med kommunale kulturpolitikere om billedkunsten i kommunerne

Dialogen mellem billedkunstnere og kommunale kulturforvaltere og kulturpolitikere er et vigtigt redskab med henblik på at styrke billedkunsten og dens rammevilkår i kommunerne. I det følgende anbefales med baggrund i den gennemførte kortlægning en række temaer, som kan danne grundlag for forberedelse af denne dialog.

Rammer for regelmæssig dialog mellem repræsentanter for billedkunsten og kommunalpolitikere

- Det er vigtigt, at der aftales rammer for en regelmæssig dialog mellem repræsentanter fra billedkunstmiljøet og de kommunale administratorer og politikere. Dialogen kan f.eks. være forankret i et billedkunstråd, et kunstråd eller i arbejdsgrupper.

Kortlægning af billedkunstnerisk virksomhed i kommunen som grundlag for dialog om billedkunstens potentialer i kommunen

- Det anbefales, at der foretages en kortlægning af den billedkunstneriske virksomhed i kommunen. Denne kortlægning kan med fordel rumme oversigt over udøvende kunstnere, udstillinger, kunstforeninger, diverse events samt kommunale uddannelses tilbud.

Udarbejdelse af en egentlig kunstpolitik eller en kultur- og fritidspolitik med eksplicit fokus på kunstpolitik som et indsatsområde

- Det anbefales, at kommunen udarbejder en egentlig kunstpolitik, eller at kunstpolitikken indgår som et specifikt tema i en bredere kultur- og fritidspolitik, og at der udarbejdes en handleplan for implementering af kunstpolitikken/kulturpolitikken.
- Det anbefales, at følgende spørgsmål drøftes i forbindelse med udformning og beslutning af kommunal kunstpolitik/kulturpolitik:
 - Hvordan kan kommunens kunst- eller kulturpolitik indgå i kommunens overordnede politikker og strategier? Her tænkes f.eks. på kommuneplanstrategien, der i hver byrådsperiode skal udarbejdes som grundlag for en evt. revision af kommuneplanen.
 - Hvordan kan billedkunsten støtte den mentale sundhed blandt borgerne? Her tænkes f.eks. på konceptet "kultur på recept" eller på kunst inden for psykiatrien.

- Hvordan kan kunsten bidrage med æstetiske læringsforløb i dagtilbud, skoler og på ungdomsuddannelser og hermed bidrage til børns og unges dannelse, materialeforståelse håndværkskundskab?
- Hvordan kan billedkunsten bidrage til erhvervsudviklingen i kommunen?

Kunst i det offentlige rum og rammebetingelser for produktion af billedkunst

- Det anbefales, at der træffes politisk beslutning om at afsætte budget til kunstnerisk udsmykning i forbindelse med kommunale byggeprojekter og i forbindelse med kommunale anlægsarbejder i øvrigt. Eksemplerne i denne publikation viser, at der kommer gode resultater ud af en fast praksis, der sikrer retningslinjer for, hvornår og hvordan kunstnere involveres i udsmykning, og den kunstfaglige rådgivning i forbindelse med køb af kunst eller kunstnerisk udsmykning.

Udstillings- og produktionsmuligheder kan fremme billedkunsten i kommunerne

- Det anbefales, at det drøftes, hvordan kommunens udstillingsmuligheder og adgang til værksteder kan understøtte rammebetingelserne for billedkunsten. Her tænkes på kommunal drift eller støtte til drift af kunsthaller, eller støtte til kunstnerdrevne eller private udstillingsarrangører, kunstforeninger. Produktionsfaciliteter støttet af kommunen kan endvidere bidrage til at nyuddannede kunstnere får fodfæste på arbejdsmarkedet, samtidig med at det kan give adgang til borgere, som vil kunne følge med i selve produktionsfasen.

Honorering af kunstnere for udført arbejde

- Adskillige undersøgelser viser, at billedkunstnere ikke altid aflønnes for det arbejde, de udfører med offentligt tilskud.

Det anbefales på denne baggrund, at der i drøftelserne med kommunen om billedkunstens rammevilkår og en kommunal kunstpolitik arbejdes på at sikre, at kommunen træffer beslutning om, at kunstnere honoreres for deres tidsforbrug og øvrige udgifter i forbindelse med udstillinger og aktiviteter, der modtager kommunal støtte. Se vejledende tariffer for billedkunstnerisk arbejde på www.bkf.dk

Giv borgerne kunstnerisk kvalitet for de midler, kommunen bruger på kunst

- Kommunen bør sikre kunstfaglighed i alle processer vedrørende kunstneriske indkøb, udsmykning og tilskud. Således at de beslutninger, kommunen tager på kunstområdet, altid træffes på et professionelt og fagligt velfunderet grundlag. Kunstfagligheden kan f.eks. være forankret i et kommunalt billedkunstråd eller hos en kommunal kunstkonsulent. Statens Kunstfond yder grundtilskud til kommunale billedkunstråd, hvor mindst halvdelen af medlemmerne har billedkunstfaglige kompetencer.

Giv kommunens kunstpolitik et ligestillings- og mangfoldighedstjek

- Det anbefales, at kommunen formulerer en ligestillingspolitik på kunstområdet og indfører procedurer for, at den overholdes. Kommunens indkøb af kunstværker, tildeling af tilskud, igangsættelse af udsmykningsprojekter og andre aktiviteter på billedkunstområdet bør så vidt muligt afspejle den mangfoldighed, der findes på samtidskunstscenen – og i samfundet – i dag.

Tænk økonomien ind: Benyt muligheder for statslig og privat medfinansiering af kunst

- Det anbefales, at kommunen altid undersøger de aktuelle muligheder for medfinansiering af kommunale kunstaktiviteter i Statens Kunstfond.

De senere år har kunstfondens billedkunstudvalg lanceret flere nye tiltag, der styrker den professionelle billedkunst i kommunerne. Bl.a. tilskud til skitsehonorar til kommunale kunstprojekter, tilskud til kommunale huskunstner-residencies samt grundtilskud til kommunale billedkunstråd, hvor flertallet af medlemmerne har billedkunstfaglig baggrund. Læs mere om alle mulighederne på www.kunst.dk og på www.bkf.dk. Også private fonde som f.eks. det Obelske Familiefond og Bikubenfonden har de senere år engageret sig aktivt i kunsten, også lokalt. Læs mere på fondenes hjemmesider.

BILAG 1: Budgetter – udvalgte billedkunstinstitutioner

I bilaget er der vedlagt budgetter i form af indtægter og udgifter for følgende institutioner:
Skovgaard Museet, Viborg Kunsthall og Viborg Billedskole.

VIBORG KUNSTHALLS BUDGET 2017-2018

Viborg Kunsthalls regnskab er opgjort som et gennemsnit af regnskab 2017 og 2018, da en del tilskud fra fonde relaterer sig til en 2-årig periode. Den gennemsnitlige årlige finansiering udgør 3,165 mio. kr.

Indtægter:

Kilde: Viborg Kunsthall

Kommunal finansiering	1,45 mio. kr.	46 pct.
Private fonde, eksterne puljer	0,8 mio. kr.	25 pct.
Statens Kunstfond	0,57 mio. kr.	18 pct.
Entre, omvisninger og arrangementer	0,16 mio. kr.	5 pct.
Øvrige indtægter	0,19 mio. kr.	6 pct.
I alt	3,165 mio. kr.	100 pct.

Udgifter:

Personale	1,5 mio. kr.	47 pct.
Bygninger drift	0,4 mio. kr.	13 pct.
Udstillinger	1,28 mio. kr.	40 pct.
I alt	3,18 mio. kr.	100 pct.

SKOVGAARD MUSEET 2018

Indtægter:

Kilde: Skovgaard Museet

Tilskud fra Viborg Kommune	1,4 mio. kr.	28,5 pct.
Tilskud fra Slots- og Kulturstyrelsen	1,1 mio. kr.	22,5 pct.
Fondstilskud	0,7 mio.kr.	42,5 pct.
Entreindtægter	0,3 mio. kr.	6,5 pct.
Indtægter i alt	3,5 mio.kr.	100 pct.

Udgifter:

Lønninger	2,5 mio. kr.	72 pct.
Indkøb af kunst	0,2 mio. kr.	5,5 pct.
Markedsføring	0,2 mio. kr.	5,5 pct.
Øvrige indkøb og drift	0,6 mio. kr.	17 pct.
Udgifter i alt	3,5 mio. kr.	100 pct.

75 pct. af gæsterne kommer fra kommuner uden for Viborg. Besøgstallet var samlet 12.050.
Det skønnes at under fem procent kommer fra udlandet.

BILLEDSKOLEN OG BGK VIBORG 2018

Indtægter:

Kilde: Viborg Kulturskole

Tilskud fra Viborg Kommune	1,1 mio. kr.	
Deltagerbetaling	?	
I alt	1,1 mio.kr.	

Udgifter:

Tilskud fra Viborg Kommune	1,2 mio. kr.	
Deltagerbetaling	40.000 kr.	
I alt	1,24 mio.kr.	

Hartmut Stockter: Udflugtsoraket. Skabt i samarbejde med lokale beboere i Svenstrup som led i Favrskov Kommunes projekt 'Kunsten ud i landsbyerne', med tilskud fra Statens Kunstfond
Foto: Torben Petersen

Billedkunstnernes Forbund
Danish Visual Artists

www.bkf.dk